

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Bezpečná cesta do školy (Dopravní výchova jako volnočasová aktivita v zájmovém kroužku)

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Pavλίna Verešová**
Vedoucí práce: PhDr. Milan Hrdina

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavčina Verešová**
Osobní číslo: **P12000841**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Bezpečná cesta do školy**
(Dopravní výchova jako volnočasová aktivita v zájmovém kroužku)
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl: Prozkoumat úroveň znalostí v rámci dopravní výchovy u dětí v zájmovém kroužku a na základě zjištění navrhnout program.

Metody: Pozorování, Dotazník, Rozhovory

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

ČINČERA, J., 2007. Práce s hrou. Pro profesionály. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1974-0.

HEINRICHOVÁ, J., ŠMOLÍKOVÁ, J., HOSKOVEC, J., 2006. Bezpečná cesta do školy: [projekt pro dopravní výchovu dětí]. Vyd. 1. Praha: Centrum dopravního výzkumu. ISBN 80-865-0232-5.

PÁVKOVÁ, J., 1999. Pedagogika volného času. Praha: Portál. ISBN 80-7178-569-5.

ŠTIKAR, J., 2006. Psychologická prevence nehod: (teorie a praxe). Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1096-5.

ŠTIKAR, J., ŠMOLÍKOVÁ, J., HOSKOVEC, J., 2003. Psychologie v dopravě. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0606-2.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Milan Hrdina

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

7. dubna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. prosince 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 7. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce, panu PhDr., Ing. Milanu Hrdinovi za cenné rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

Mé poděkování patří též profesorům za konzultace v průběhu tvorby práce.

Děkuji také Mgr. Janě Hurychové za připomínky a postřehy.

Anotace

Název bakalářské práce je „*Bezpečná cesta do školy (Dopravní výchova jako volnočasová aktivita v zájmovém kroužku)*.“ Zaměřuje se na dopravní výchovu v zájmovém vzdělávání. Hlavním cílem bakalářské práce je prozkoumat úroveň znalostí v rámci dopravní výchovy u dětí v zájmovém kroužku a na základě zjištění navrhnout program.

Teoretická část se zabývá vývojem dítěte a jeho výchovou v rodině, volným časem a tvorbou aktivit v mimoškolní výchově. Dále dopravní výchovou a jejím vymezením ve škole a rodině. Konec teoretické části se věnuje plánu bezpečné cesty.

Praktická část se zaměřuje na průzkum úrovně dopravní výchovy metodou pozorování dotazníků a rozhovorů s rodiči, žáky a učiteli. Na základě vyhodnocení průzkumu je navrhnout a realizován program.

Klíčová slova:

Dopravní výchova, zájmové vzdělávání, volný čas, mladší školní věk

Annotation

The title of the bachelor thesis is „*Getting to school safely (Traffic safety education as a club-based extracurricular activity.*“ It focuses on traffic education in (club of) non-formal education. The main aim of the bachelor thesis is to explore the level of standard knowledge at the children non-formal education based on exploration to recommend the program.

The theoretical part deals with the development of children and their education in family and also with free time and creating programs for non-formal education. Furthermore it aims to deal with traffic education and its use in family and school. The end of the theoretical part focuses on project of *Getting to school safely.*

Practical part is about to explore the level of standard knowledge in the children non-formal education. Chosen forms of exploring are observation, questionnaires and interview with children and their parents based on exploration to recommend and implement the program.

Keywords:

Traffic education, non-formal, education, free time, school age

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	9
ÚVOD	10
1. DÍTĚ A VÝVOJOVÉ ETAPY.....	11
1.1 VÝVOJOVÁ STÁDIA	11
1.2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ OBDOBÍ	12
2. OBECNÉ ASPEKTY VÝCHOVY, VZDĚLÁVÁNÍ A VOLNÉHO ČASU	13
2.1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ	13
2.1.1 Činitelé výchovy a vzdělávání	13
2.1.2 Výchovné prostředky.....	14
2.2 VÝCHOVA V RODINĚ.....	15
2.2.1 Rodina.....	16
2.3 VOLNÝ ČAS.....	17
2.3.1 Problémy trávení volného času	17
2.3.2 Pedagog volného času a vychovatel	19
2.4 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ.....	19
2.4.1 Funkce výchovy mimo vyučování.....	19
2.4.2 Nejvýznamnější zařízení pro výchovu mimo vyučování.....	20
2.4.3 Střediska pro volný čas dětí a mládeže, která zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností.....	21
2.4.4 Instituce zájmového vzdělávání	21
3. TVORBA PROGRAMŮ VE VÝCHOVĚ MIMO VYUČOVÁNÍ	23
3.1 PROJEKTY	23
3.2 CÍLE PROJEKTŮ.....	23
3.3 PRÁCE SE SKUPINOU	24
3.4 HRA JAKO PROSTŘEDEK	24
3.4.1 Základní rysy hry.....	25
3.4.2 Role her.....	25
3.5 DRAMATURGIE PROJEKTU	25
4. DOPRAVNÍ VÝCHOVA.....	26
4.1 DOPRAVNÍ VÝCHOVA V RODINĚ A VE ŠKOLE.....	27
4.2 INSTITUCE PODÍLEJÍCÍ SE NA DOPRAVNÍ VÝCHOVĚ.....	30
4.2.1 Dopravní hřiště	30
4.2.2 besip.....	31
4.2.3 Městská policie.....	31
4.3 KONFLIKTY A NÁSTRAHY V SILNIČNÍM PROVOZU	32
4.3.1 Účastníci provozu	32
4.3.2 Konflikty v dopravní komunikaci.....	34
4.3.3 Nástrahy běžného provozu	35
4.3.4 Bezpečná cesta do školy.....	36
5. SHRNTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	39
PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
6. CÍLE PRŮZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	41
6.1 CÍLE PRŮZKUMU.....	41
6.2 HYPOTÉZY	41
6.3 POZOROVÁNÍ.....	41

6.3.1	<i>Místo pozorování - Základní škola Na Šumavě</i>	42
6.3.2	<i>Vyhodnocení pozorování</i>	42
6.4	DOTAZNÍK.....	43
6.4.1	<i>Výběr respondentů</i>	43
6.4.2	<i>Práce s dotazníkem</i>	44
6.4.3	<i>Vyhodnocení dotazníků</i>	44
6.5	ROZHOVOR.....	50
6.5.1	<i>Vyhodnocení rozhovoru</i>	50
6.5.2	<i>K platnosti hypotéz</i>	52
7.	NÁVRH PROGRAMU	52
7.1	GRAFICKÝ NÁVRH PROGRAMU.....	53
7.2	VZOREK.....	54
7.3	ÚVODNÍ HODINA: „ÚČASTNÍCI PROVOZU“.....	55
7.4	DRUHÁ HODINA: „TÝKÁ SE TO I TEBE“.....	56
7.5	TŘETÍ HODINA: „NEBEZPEČÍ“.....	57
7.6	ČTVRTÁ, ZÁVĚREČNÁ HODINA: „BEZPEČNÁ CESTA DO ŠKOLY“.....	58
7.7	EVALUACE PROGRAMU.....	59
8.	DISKUZE	61
9.	ZÁVĚR	63
	SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY	64
	SEZNAM PŘÍLOH	69

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1:Graf znázorňující počet usmrcených dětí v silničním provozu od roku 1993.

Zdroj: BESIP, 2012.....27

Obrázek 2: Mapa dopravních hřišť v Libereckém kraji v roce 2015. Zdroj: Risy, 2014.....31

Obrázek 3:Ulice Želivského, Jablonec nad Nisou Zdroj: Autorky archiv, 2015 36

ÚVOD

S dopravní výchovou se setkáváme každý den. Znalost a orientace v dopravním provozu hraje důležitou roli v našem životě. Pomáhá nám správně vyhodnocovat dopravní situace, volit bezpečné cesty, správně vyhodnotit situaci.

S dopravní výchovou se setkáváme již od narození. Dítě poprvé zaujímá roli chodce, poté cyklisty a nakonec řidiče. Rodiče společně s výchovnými institucemi vštěpují dítěti základní vědomosti o bezpečném chování v dopravním prostředí. Dítě se také setkává s rolí účastníka dopravní nehody. Z průzkumu (viz obrázek č. 1) vyplývá, že dopravních nehod, kterých se účastní dítě, od roku 1994 ubývá. Hlavním důvodem může být rostoucí zájem o dopravní výchovu, které se v posledních letech věnuje velká pozornost.

Bakalářská práce je na téma „*Bezpečná cesta do školy (dopravní výchova jako volnočasová aktivita v zájmovém kroužku)*“ a věnuje se dopravní výchově v zájmovém kroužku. Volba tématu byla především z důvodu malé pozornosti dopravní výchovy v zájmových institucích.

Cílem bakalářské práce je prozkoumat úroveň znalostí v rámci dopravní výchovy u dětí v zájmovém kroužku. Na základě zjištění je navrhnout a vypracován program.

1. DÍTĚ A VÝVOJOVÉ ETAPY

1.1 VÝVOJOVÁ STÁDIA

Vývoj člověka hraje ve výchově podstatnou roli. Každá osobnost prochází vývojem, působí na něho okolní prostředí, vychovatelé a samozřejmě vrozené dispozice. Bližším studiem vývojových stádií se zabýval Piaget¹ (Kohoutek, 2008, s. 40-52).

Senzomotorické stádium probíhá od narození do 18-24 měsíců. Dítě si zprvu uvědomuje pouze vjemy z vlastního těla a okolí. Vnímá pouze obraz předmětů, které jsou v těsné blízkosti nebo poblíž. Později přichází experimentace s těmito předměty a ke konci stádia si plně uvědomuje jejich smysl. Například ví, že schovaný předmět stále existuje, neztratil se.

Předoperační stádium se dělí na dvě fáze, od 2 do 4 let na symbolické a předpojmové období a od 4 do 7 let na předoperační názorné myšlení. Dítě již symbolicky přemýšlí o věcech. Zprvu neodlišuje pojmenování předmětu, považuje ho za „to“. V pozdější fázi dokáže věc pojmenovat a mluvit o ni jako o budoucí a minulé. Dítě do této doby nemá rozvinuté organizující koncepty. Nerozumí proč to tak je, nemá pojem o množství, není schopno používat kategorizaci a klasifikaci a není schopno přijmout jiný úhel pohledu. Myslí si, že všichni uvažují jako on.

Ve stádiu *konkrétních operací* probíhá změna z předoperačního myšlení na konkrétní. Probíhá od 7 do 12 let. Dítě je již schopno si uvědomovat měnící se tvar předmětů a množství, lépe si také uvědomuje příčinu situace. Mizí egocentrické přemýšlení a je schopno přijímat názory ostatních lidí. Dítě je schopno o předmětech uvažovat již konkrétně, ale stále mu chybí abstrakce myšlení.

Poslední stádium formálních operací je uskutečňováno od 12 let výše. V tomto období je již přítomno abstraktní myšlení, schopnost vytváření hypotéz a postupů.

---

¹Jean Piaget (1896 - 1980) narozen ve Švýcarsku. Významný filosof zabývající se kognitivním vývojem. Základním principem vývoje je prolínání dvou procesů asimilace (přijímání nových zkušeností) a akomodace (přizpůsobení novým prvkům), (Piaget, 1999, s. 2).

1.2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ OBDOBÍ

Mladší školní období se u Piageta řadí do stádia konkrétních operací, kde si dítě rozšiřuje svou představivost, rozhodování a poznání, vše koná s ohledem na ostatní. Langmeier a Krejčíková (2006, s. 117-130) nabízí jiné pojetí vývojové psychologie.

V mladším školním období nenastávají zcela převratné změny. Vývoj pokračuje trvale a plynule, dítě dosahuje rozhodujících pokroků pro jeho další vývoj. Pro toto období je klíčové, jak se dítě snaží pochopit svět. Projevuje se to v kresbách, mluvě a hlavně v zájmech. Vyhledává činnosti, které ho poučují a učí novým věcem. Stává se aktivnějším ve vztahu ke světu. Dítě věci prozkoumává skutečnou a reálnou činností. Co se týče smyslového vnímání, dítě je pozornější, objevuje se zde i kritické pozorování. Důležitý bod vývoje je v kognitivní sféře. Přejíždí se z názorného myšlení do stádia konkrétních operací. Je schopno současně v různých transformacích v mysli chápat identitu a vzájemné spojení myšlenkových procesů do jedné sekvence. Využívá předchozí zkušenosti k řešení situace.

Velký pokrok se dá spatřit v sociálním a emočním vývoji. Vyrůstají sociální reakce, dítě nabízí svou pomoc kamarádům, spolupracuje a soutěží s nimi. V individuálním rozvoji výrazně narůstá seberegulace. Dítě lépe porozumí situaci a dokáže pracovat se svými pocity. Kolem osmého roku věku se ustálí i sebehodnocení. Dokáže přejímat hodnocení sebe samo dle dvojího mechanismu rodičů - první mechanismus je zrcadlová teorie, kdy přejímá názor rodičů na něho samotného. Druhý mechanismus se nazývá teorie modelu, kdy rodiče vystupují jako vzor chování, který dítě přejímá. Výrazná změna začíná ve vnímání norem a hodnot. Normy se stávají zvnitřnělé, dítě ví, co je žádoucí a co naopak není.

Důležitým úkolem vychovatele je volit aktivity poznávací, učenlivé a hravé. Neškatulkovat a nepojmenovávat. V tomto období je důležité směřovat aktivity více do prožitku. Dále volit aktivity, které podporují spolupráci a rozvíjí soutěživost. Důležitým aspektem je také hodnocení, používat různé techniky hodnocení a směřovat zvláště k sebehodnocení.

2. OBECNÉ ASPEKTY VÝCHOVY, VZDĚLÁVÁNÍ A VOLNÉHO ČASU

2.1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ

Výchova je chápána jako záměrné systematické rozvíjení citové a rozumové stránky člověka. Prostřednictvím výchovy jsou utvářeny postoje a způsoby chování v souladu s cíli dané kultury. (Hartl, 1993, s. 181). Výchova je také často definována jako proces záměrného ovlivňování socializačních procesů, které se podřizují společenským normám, hodnotám a učení se společenským rolím. Vzdělávání je proces, při kterém se vštěpují jedinci znalosti a dovednosti pro hraní občanských, pracovních a jiných rolí. Hlavní úlohou ve výchově hraje záměrné působení vychovatele. Mimo tuto hlavní úlohu, zde převládá mnoho jiných neméně důležitých faktorů. Například biologická úloha výchovy, vlivy prostředí a v neposlední řadě činnosti jedinců. Ze sociologického hlediska se výchova zaměřuje na společenské hodnoty a normy, na uskutečnění socializace ve výchově nebo jaké společenské jevy působí na jedince v rodině, ve škole a práci. Vzájemně se tyto prostředí prolínají a ovlivňují se (Havlík, Koťa, 2007, s. 11-14).

Praktické pojetí výchovy a vzdělávání je definováno pomocí dvou působení. První je záměrné působení. Vychovatel si je vědom svého výchovného cíle a vychovávaného chce k němu dovést. Nejčastěji se tato forma vyskytuje ve škole. Cíle výchovy a vzdělávání jsou jasně stanoveny v osnovách, rady a postupy v metodických příručkách. Druhé působení se označuje jako bezděčné. Působení, kdy jeden člověk působí na druhého, při němž dochází ke změně jeho osobnosti. Cíle a prostředky výchovy bývají vymezeny velmi široce. Vzory chování si dítě osvojuje od rodičů a tím dochází k vzájemné interakci. Dítě působí na své rodiče a vlivem působení se mění i rodiče a jejich postoje (Lagmeier, Krejčíková, s. 262-263).

2.1.1 ČINITELÉ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

Již v okamžiku početí začínají na dítě působit vlivy prostředí, které je určitým způsobem formují. Významný vliv na vývoj jedince má sociální prostředí. Nejpodstatnější působení člověka nazýváme výchovou. Výchovné působení je záměrné a rozhodné. Hlavní roli při

výchově hraje rodina jako primární sociální skupina² s intimními citovými vztahy. Na rodinu navazují a doplňují je předškolní zařízení a později škola jako další z významných výchovných činitelů. Dále se na výchově podílí instituce pro výchovu mimo vyučování.

Mezi další patří vrstevnické skupiny. Tyto skupiny existují uvnitř nějaké instituce nebo vznikají zcela spontánně. Příslušnost k určité skupině může rozhodujícím způsobem určovat náplň volného času jedince. Některé skupiny představují rizikové prostředí s řadou sociálně patologických jevů. (Pávková, 1991, s. 37)

Velmi významné ve výchovném a vzdělávacím působení jsou hromadně sdělovací prostředky a informační technologie. Veřejnoprávní i komerční média nabízejí řadu produktů zaměřených přímo na skupiny dětí a mládeže. Většina výzkumů směřovaných k této problematice spíše nesouhlasí s názorem, že děti nejsou schopny chápat složitost televize. Předmětná otázka výzkumu je však věk, kdy dokáže rozlišit fikci a realitu. Výsledky dospívají k názoru, že se děti stávají pasivními oběťmi negativních mediálních účinků (Giles, 2012, s. 130-137).³

Vedle činitelů máme dva druhy vzdělávání. Formální vzdělávání zahrnuje podporované aktivity probíhající na školách a řadí se vzestupně od primárního až po vyšší vzdělávání. Neformální výuka je přesný opak. Jsou to znalosti, které získáváme v běžném životě, rodině, mezi kamarády, v zájmových institucích. Součástí neformálního vzdělávání v institucích jsou strukturované účelné aktivity, které se provádí dobrovolně (Clarijs, 2005, s. 36-37).

Činitelé výchovy a všechny oblasti se prolínají, doplňují a ovlivňují navzájem. Nedostatky v kterémkoliv z nich se mohou projevit negativně i v jiné oblasti, navzájem však může docházet ke kompenzaci.

2.1.2 VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY

Výchovné prostředky, kterým může vychovatel dosáhnout stanovených cílů, mohou být velmi různé a měly by být podle potřeby obměňovány a kombinovány. U mladších dětí by měl být zejména kladen důraz na podporu žádoucího chování a zeslabení nežádoucího

---

² „Sociální skupina je označována jako seskupení lidí spojených určitým cílem, společnou činností a společnými zájmy (Gillernová, Buriánek, 2006, s. 99).“

³Dle mého názoru je oblast účinků mass médií stále nedostatečně objektivně prozkoumaná.

chování. Nejčastějšími výchovnými prostředky jsou odměny a tresty. Odměny jsou účinnějšími prostředky a mělo by jich být ve výchově dítěte užíváno více než trestů. Odměnami rozumíme nejen odměny hmotné povahy, ale nejčastěji odměny sociální. Důsledné poskytování odměn po každém žádoucím chování vede k rychlému vzestupu tohoto chování, nepravidelné odměňování způsobuje pomalejší vzestup. Může znamenat pouze prodloužení doby.

Tresty mohou mít rovněž různé podoby: tresty tělesné, okřiknutí a pokárání, výhrůžka, zákaz nějaké zajímavé činnosti, ale i nezájem nebo chvíle ignorování. Tresty jsou ve výchově za jistých podmínek nutné a mohou působit výchovně pozitivně (Langmeier, Krejčíková, 2006, s. 264).

2.2 VÝCHOVA V RODINĚ

Rodič spolu s dítětem vytváří spolehlivé a bezpečné zázemí, které dítě před okolím chrání a umožňuje mu osobnostní rozvoj. Dítě zpravidla od narození žije v rodině, získává zde základní a první zkušenosti ve styku s lidmi, proto se rodina řadí do primární skupiny. Rodina je zdrojem uspokojení potřeb, ale také první frustrace či omezování. Bez péče rodiny (nebo náhradní péče) by se dítě nemohlo správně vyvíjet. Vliv rodiny na vývoj a psychiku dítěte je velmi silný. Pokud se dítěti nedostane ze strany rodiny dostatečný stimul, může se projevit zanedbání či narušení vývoje osobnosti (Helus, 2009, s. 261).

Součástí výchovy v rodině je mimo jiné i hodnotový systém, kterým se rodina řídí. Hodnotový systém rodičů se v současné době zakládá na hodnotách, které byly preferovány v rodinách, z nichž pocházejí. Z velké části se skládá také ze zkušeností získaných v dosavadním životě. Tyto hodnoty se v různých rodinách liší, i když větší nebo menší mírou odpovídají hierarchii hodnot platné ve společnosti (Maslowova hierarchie potřeb.)⁴ Problémy nastávají, pokud rodina vyznává odlišný hodnotový systém od většiny lidí v dané společnosti. Avšak i v rodinách s dobrou nebo i velmi dobrou sociálně-kulturní úrovní nastávají obtíže například, když jsou hodnoty obou rodičů výrazně odlišné (Langmeier, Krejčířová, 2006, s 262-263).

---

⁴Abraham Maslow (1908-1970) se narodil v Brooklynu, studoval Wisconsinou univerzitu a po postgraduálním studiu učil 14 let na Brooklyn College. V tomto období se odvrátil od behaviorismu k humanistickému přístupu. Zkoumal lidskou motivaci ve vztahu nižším a vyšším potřebám (Drapela, 1997, s. 197).

2.2.1 RODINA

Zde je výčet několik definic, které uvádí publikace k pojmu rodina. Tento pojem má mnoho vysvětlení a mnoho různých pojetí. Záleží na tom, zda je pojem vysvětlen ze sociologického, psychologického nebo filosofického hlediska.

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům,⁵ poskytuje mu určitý typ podpory (Matoušek, 1997, s. 8).“

Matějček definuje rodinu jako primární skupinu, která plní určité role, sdílí spolu obydlí a má svůj hodnotový systém.

Další dělení je dle typů. Základní dělení rodiny je na úplné a neúplné. Úplná rodina je rodina, kde žijí oba biologičtí rodiče s jedním či více dětmi. Úplná fungující rodina poskytuje dítěti předpoklady pro správný vývoj, dítě si osvojuje vzorce chování svých rodičů, podle kterých se řídí. Ve většině případů úplná rodina nabízí dítěti láskyplné prostředí, ve kterém vyrůstá a vyvíjí se. Neúplnou rodinu tvoří jeden z rodičů a děti. Neúplná rodina vzniká rozvodem rodičů nebo úmrtím jednoho z nich. V neúplné rodině zpravidla převládá nejistota a strach ze změn (1986, s. 38).

2.2.1.1 FUNKCE RODINY

Rozdělením funkcí rodin se zabývá řada autorů, její vymezení není zcela přesné a jednoznačné. Čáp (1993, s. 271-272) rozděluje funkce rodiny do 4 bodů:

- biologická,
- výchovná,
- ekonomická,
- uspokojování potřeb sociálního styku, porozumění, vzájemné pomoci, lásky, jistoty.

---

⁵ „Konflikt je určitým střetnutím protichůdných sil na cestě k cíli. Synonymum může být: rozpor, neshoda, nedorozumění, problém. Ve vztahu k prožívání je spojován s něčím nepříjemným, jako jsou pocity úzkosti, strachu, napětí (Gillernová, Buriánek, 2006, s. 79-80).“

2.3 VOLNÝ ČAS

Pod pojmem volný čas si mnozí představí dobu, kterou netráví v práci ani ve škole a nevěnují se svým povinnostem. Mezi záliby volného času může patřit čtení, sport, sledování televize, výlety atp. Volný čas se dá vysvětlit i dle funkcí, které plní (Pávková, 2008, s. 10):

1. odpočinku,
2. zábavy,
3. rozvoje osobnosti,

Ve volném čase se člověk věnuje činnostem, které si dobrovolně zvolil, za cílem uspokojit své potřeby. Ve volném čase tedy klade důraz na dobrovolnost, svobodu jednání a motivaci k jednání. Do volného času nepatří činnosti, které člověk musí vykonávat (Šafr, Patočková, 2010, s. 2).

A k čemu je vlastně volný čas důležitý? Podle Pávkové (2008, s. 10-38) pomáhá volný čas lidem obnovit pracovní schopnost a zbavit se jednostrannosti práce. Společnost si vymezuje mnohem více volného času. Proto je nezbytné řešení náplně a výchovného působení ve volném čase. V současné době je nejčastější náplní volného času:

- využívání prostředků masové komunikace, v první řadě televize
- sport, příroda, cestování
- manuální činnost

2.3.1 PROBLÉMY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Dnešní doba nabízí mnoho způsobů využívání volného času. Od pouhého odpočinku a relaxace až po organizovanou činnost. Je zde mnoho středisek, které nenabízejí jen zájmové kroužky, ale v posledních letech se zaměřují zejména na prožitkové programy. I přes velkou nabídku volnočasových aktivit má většina dospělých a mládež problémy ve způsobu trávení volného času (Pávková, 2010, s. 30-32).

2.3.1.1 DOSPĚLÍ

1. Prvním problémem je vztah mezi volným časem a prací. Volný čas by měl vyrovnávat jednostrannosti práce v zaměstnání. Nežádoucí jsou případy, kdy se jedinec citově zcela upne na volný čas a práce je mu nutným zlem.

2. Druhým problémem jsou problémy prostředků masové komunikace. Problém v obsahu a úrovni pořadů.
3. Třetí problém se týká aktivních a pasivních forem využívání volného času. Mnoho lidí přechází od aktivního sportování k pouhému sledování sportu.
4. Čtvrtý problém je u osob s nedostatkem volného času. Nemůžou, nechtějí nebo nejsou schopni si vymežit čas pro odpočinek a zábavu.
5. Pátým problémem se týká osob bez hodnotnější náplně volného času.
6. Posledním problémem je trávení volného času nezaměstnaných.

2.3.1.2 MLÁDEŽ

Již uvedený způsob trávení volného času u dospělých nepochybně působí na mládež, proto se také do života mladistvých promítají výše uvedené problémy. Mladiství jsou více nadšeni pro trávení volného času (sport, cestování) než jejich rodiče. Pravidlem je, že ne každý tráví volný čas stejným způsobem, vyskytují se zde četné rozdíly, primárně genderové. Chlapci raději tráví volný čas směřující k technickým oborům. Dívky upřednostňují spíše čtení, malbu atp.

1. Problém mladistvých a dětí s množstvím nestálých zájmů nebo naopak v jednostrannosti zájmové činnosti.
2. Problém mladistvých, nevěnující se trvalejší nebo hodnotné zájmové činnosti
3. Problém aktivních a pasivních způsobů využívání volného času.
4. Neshody mezi přáním věnovat se určité zájmové činnosti a její realizací.
5. V obsahu nebo metodách zájmové činnosti. Problematika mimoškolní výchovy (kluby, družiny, kroužky atp.).

Mladistvý usiluje o poznání života, vyzkoušet si různé činnosti, ověřit si své schopnosti i další životní předpoklady. Přání a úsilí mladistvých se setkává nejen s podporou, ale také s překážkami, které se dělí:

- **vnější** – nedostatek vybavení nebo prostředků, nepochopení ze strany rodičů,
- **vnitřní** – nedostatek zkušeností, schopností nebo volných vlastností potřebných k náročné činnosti jako je trénink či hra na hudební nástroj.

Často vyskytující se jev u mladistvých je neshoda mezi přáním a realizovanou činností. Mezi nesplněná přání mohou patřit i činnosti, které jsou výchovně podporovány například četba odborné literatury. Pro mladistvé je na druhé straně mnohem jednodušší vyplnit čas

činností méně oblíbenou, snáze realizovatelnou.⁶ Nejčastějším důvodem je, že mladiství nedokážou zvládnout překážky, které se vyskytují při realizované činnosti a mnohdy jim v překonání překážek dospělí nepomohou. Aby se předcházelo pasivnímu trávení volného času mladistvých, je žádoucí děti více motivovat.

2.3.2 PEDAGOG VOLNÉHO ČASU A VYCHOVATEL

Pedagog volného času a vychovatel jsou pedagogickými pracovníky, kteří vykonávají přímou výchovně-vzdělávací činnost (Pávková, 2011, s. 68). V posledních letech se stává tato profese velmi důležitou rolí, volný čas se stal novým trhem práce a nabízí další možnost pro pedagogické pracovníky. Pedagog volného času působí zejména ve střediscích volného času a v mnoha rozmanitých mimoškolních zařízeních, například rekreačních, sociálních, osvětových a kulturních. Vychovateli jsou označováni pracovníci školských zařízení, zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu, některých zařízení pro zájmové vzdělávání (školní družiny a školní kluby) nebo zařízení sociální péče (Váženský, Smékal, 1995, s. 75-79).

2.4 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ

V druhé kapitole jsou vymezeny činitelé výchovy jedince. Po primární skupině, kterou zastupuje rodina je druhá v pořadí výchova mimo vyučování. Zahrnuje školská střediska, volnočasové kluby, střediska volného času a v neposlední řadě dětské domovy a domovy mládeže. Výchovu mimo vyučování můžeme dle Pávkové (1999, s. 39) vymežit takto:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- je institucionálně zajištěna,
- uskutečňuje se ve volném čase.

2.4.1 FUNKCE VÝCHOVY MIMO VYUČOVÁNÍ

Výchova mimo vyučování plní především funkci primární prevence sociálně patologických jevů. Hlavní funkce výchovy, které vymezuje Pávková (1999, s. 42).

---

⁶ Dle mého názoru v dnešní době druhý bod převládá. Mnoho mladistvých tráví volný čas pasivně u televize nebo poslechem hudby, kde převládá snadná realizace nad motivací.

Výchovná funkce

Prostřednictvím bohatých volnočasových činností se výchovné instituce snaží rozvíjet schopnosti dětí, uspokojovat jejich potřeby, zájmy a snaží se formovat žádoucí postoje. Vedou děti k plnohodnotnému využívání volného času a k celoživotnímu vzdělávání.

Zdravotní funkce

Zdravotní instituce do volnočasových programů zahrnují aktivity, které podporují zdravý tělesný a duševní vývoj dítěte. Umožňují dětem pohyb v žádoucím prostředí, které by mělo být vždy čisté, plně vybavené a hygienické. Umožňují jim trávit volný čas s lidmi, které mají rády a se kterými rády tráví volný čas a prožívají radost.

Sociální funkce

Výchova mimo vyučování plní sociální funkci konkrétně v možnosti vyrovnávat rozdíly mezi materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhá dětem z méně podnětného či z konfliktního rodinného prostředí. Jednotlivá zařízení se celou svou prací podílejí na utváření žádoucích sociálních vztahů. Největší sociální funkci pak plní zařízení jako jsou například dětské domovy.

2.4.2 NEJVÝZNAMNĚJŠÍ ZAŘÍZENÍ PRO VÝCHOVU MIMO VYUČOVÁNÍ

Do zařízení mimo výchovy patří školní družiny. Družina se zaměřuje na bezpečnost dětí v době, kdy jejich rodiče musí být v zaměstnání, jedná se převážně o žáky prvního stupně základní školy. V zařízení je široká nabídka zájmových činností a to zejména, kvůli věkovým zvláštnostem dětí.

Druhým zařízením jsou školní kluby. Ty pracují s žáky druhého stupně základní školy. Vycházejí ze samostatnosti a specializovanější zájmové činnosti této věkové skupiny. Plně využívají princip dobrovolnosti. Do pozadí ustupuje sociální funkce. V současné době se mnoho klubů ruší, tím se snižuje možnost ovlivňovat volný čas v období pubescence (Pávková, 1999, s. 44-45).

2.4.3 STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE, KTERÁ ZAHRNUJÍ DOMY DĚTÍ A MLÁDEŽE A STANICE ZÁJMOVÝCH ČINNOSTÍ.

Střediska zaměřující se na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným vedením. Organizují jak činnost pravidelnou (kroužky), tak příležitostnou (soutěže). Umožňují účast nejen dětem, ale i rodičům a dalším zájemcům.

Mohou to být domovy mládeže, které poskytují výchovnou péči, ubytování a stravování žákům, kteří studují v místě velmi vzdáleném jejich trvalému bydlišti. Domovy dbají také na hodnotné využívání volného času mládeže, řídí se přitom principem dobrovolnosti.

Další jsou zařízení ústavní výchovy. Jedním z jejich úkolů je dohlížet na kvalitní využívání volného času a rozvíjení zájmů u dětí a mládeže. Jsou zde umísťovány děti od tří do osmnácti let, eventuálně do ukončení studia a přípravy na profesi. Snaží se nabídnout dítěti plnohodnotné využití volného času jako v rodině.

2.4.4 INSTITUTE ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Mezi instituce zájmového vzdělávání patří například základní umělecké školy. Zaměřují se na hudební, hudebně-pohybovou, výtvarnou, literárně-dramatickou činnost. Pomáhají s přípravou ke studiu na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.

Další institucí jsou jazykové školy, které se zabývají výukou cizích jazyků. (Pávková, 1999 str. 50-60).

Institucí zájmového vzdělávání mohou být také neziskové organizace. Mezi tyto organizace patří spolky a organizace dětí a mládeže, které jsou důležitým prvkem ve vytváření žádoucí nabídky pro aktivní využívání volného času. Svou činností doplňují vzdělávací činnost škol.

Mezi další instituce zájmového vzdělávání se řadí nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Tato zařízení mají především sociální poslání a jsou určena těm, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci. Hlavní činností těchto zařízení je přispívat ke zlepšení jejich života, předcházet nebo snižovat sociální rizika či napomáhat při vytváření podmínek pro řešení nepříznivých sociálních situací. Účast je bezplatná a klient se nemusí registrovat. Vše probíhá v anonymitě. Mezi základní formy služeb patří volný vstup a pobyt v zařízení, volnočasové aktivity a sociální služby.

V neposlední řadě je to živnostenské podnikání k dětem a mládeži. Mezi tuto škálu podnikání se řadí provozovatelé táborů, heren, hlídacích koutků. Dále subjekty a organizátoři dětských volnočasových aktivit na komerčním základě. Tyto aktivity nezahrnují výraznější výchovné působení. (Pávková, 2008, s. 144-152)

3. TVORBA PROGRAMŮ VE VÝCHOVĚ MIMO VYUČOVÁNÍ

Stále více se v mimoškolní výchově objevují programy odlišných typů. Organizace a instituce pro zájmové vzdělávání nabízejí širokou škálu programů. Tato kapitola poskytuje krátkou charakteristiku, co by měly takové projekty obsahovat, jaké jsou jejich cíle, prostředky a v neposlední řadě zahrnuje charakteristiku práce s cílovou skupinou.

3.1 PROJEKTY

Za účelem dosažení vytyčeného cíle využívá mnoho pedagogů jako prostředek hru (viz kapitola 3.3). Příklady projektů podle Činčery, (2007, s. 29) jsou: pobytové akce a kurzy, průběžně probíhající soustředění, dlouhodobé školní projekty, projektové dny a tematické bloky.

3.2 CÍLE PROJEKTŮ

Dle Činčery (2007, s. 29-30) jsou cíle projektů děleny:

1. Individuální cíle

Individuální cíl zahrnuje očekávání účastníků, kteří se chtějí seznámit, užít si volný čas, vyřešit vlastní problém. Tyto cíle nejsou zásadní, ale jsou také velmi podstatné a nemělo by se na ně v projektech zapomínat.

2. Skupinové cíle

Skupina má potřebu vytvářet funkční celek. Pro určitý druh programů a pro pobytové akce jsou skupinové cíle zásadní. Jedním z nejtypičtějších cílů může být například zvládnout společným úsilím úkol nebo problém.

3. Kurikulární cíle

Tyto cíle se týkají organizátorových záměrů, jakým způsobem chce účastníky ovlivnit. Rozlišujeme tři kurikulární cíle:

- a) znalosti a porozumění,
- b) postoje a hodnoty,
- c) dovednosti a jednání.

Všechny druhy cílů by měly být v programu použity pravidelně a dobrý program by měl pracovat se všemi cíli.

3.3 PRÁCE SE SKUPINOU

V tvorbě programů a projektů se pracuje s různorodými skupinami. V určování cílů programu, hraje důležitou roli vývojové stádium dítěte, které bylo zmíněno v úvodní kapitole a mimo jiné fáze skupinové dynamiky účastníků. Skupinová dynamika hraje hlavní roli v práci se skupinou a je přítomna v každém projektu. Organizátor by měl znát vývojové fáze skupiny a podle toho postupovat a volit aktivity vhodné vývojové fázi. Nejznámější klasifikace skupinové dynamiky (Činčera, 2007, s. 30-31):

Formování

Ve skupině se objevuje nejistota, úzkostné pocity. Úkolem organizátora je vybírat aktivity, které nutí skupinu společnými silami dosáhnout cíle.

Bouření

Ve skupině roste napětí a zpochybnění. Chybí spolupráce ve skupině. Aktivity by měly směřovat ke splnění většího samostatného úkolu.

Normování

Skupina funguje jako celek, zná své silné a slabé stránky.

Transformování.

Ukončování skupiny a přenášení zkušeností do běžného života.

3.4 HRA JAKO PROSTŘEDEK

Součástí každého programu jsou aktivity a hry, které tvoří celý program. Hra umožňuje účastníkům vytvářet si nové světy, nové role, které by v reálném životě nebyli schopni nebo nechtěli zastat. Důležitým prvkem hry je emoční stránka. Emoce se ve hře vyskytují ve stejné míře jako v reálném životě, proto hra často poskytuje reálné prožívání. Čím je prožitek silnější, tím je silnější dopad na účastníka (Franc, 2007, s. 66).

Hra může být definována jako dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř stanovených prostorových a časových hranic. Každá hra má dobrovolně přijatá a závazná pravidla, která

mají svůj cíl a jsou doprovázena pocity štěstí a radosti z nevšedního života (Huizinga, 1971, s. 44-45).

3.4.1 ZÁKLADNÍ RYSY HRY

Součástí každé hry je na počátku výzva. Účastníci se setkávají s náročnými úkoly, které v běžném životě neprožívají. Dostatečnou výzvu her doprovází její přitažlivost, hra musí být atraktivní a musí být doprovázena motivací. V interpretaci her klademe velký důraz na vysvětlení pravidel, místo uskutečnění, fyzickou a psychickou bezpečnost. Nemalým úkolem je také volit hry přiměřeně k věkové skupině.

3.4.2 ROLE HER

Účastníci her zkoušejí pro ně nové věci, o kterých si mysleli, že je nezvládnou, nebo je nikdy neprobratkovali. Rozšiřují své osobní hranice a objevují sami sebe. Důležitým prvkem hry je zážitek, vzniká vrcholný prožitek hry a stav plynutí. Další důležitou rolí je zábava, která odstraňuje předsudky a stres. Mezi další neméně důležitý prvek hry patří rozvoj dovedností. Při hře si osvojujeme sociální (komunikace), intelektuální (logické myšlení, schopnost strategicky myslet), kreativní (tvořivé myšlení) a fyzické dovednosti.

3.5 DRAMATURGIE PROJEKTU

Součástí každého programu je dramaturgie. Důležité pro dramaturgii je posuzování programu a kurzu jako celku. Všechny jednotlivé aktivity a části se vzájemně propojují, navazují na sebe, mají stejný cíl. Jedna z částí dramaturgického plánu je ohled na složení účastnické skupiny.

Mladší lidé mají jiné potřeby než senioři, každá věková skupina reaguje jiným způsobem na průběh aktivit. Zohledňuje se také načasování aktivit. Například některé hry vyžadují více soukromí, proto je lepší je uskutečňovat ve večerních hodinách. S tím také úzce souvisí přizpůsobení jednotlivých her. Stává se, že pro vychovatelův záměr je aktivita nevhodná, může být nahrazena či přizpůsobena (Franc, 2007, s. 66-77). Mimo jiné je zohledněna i fáze skupiny.

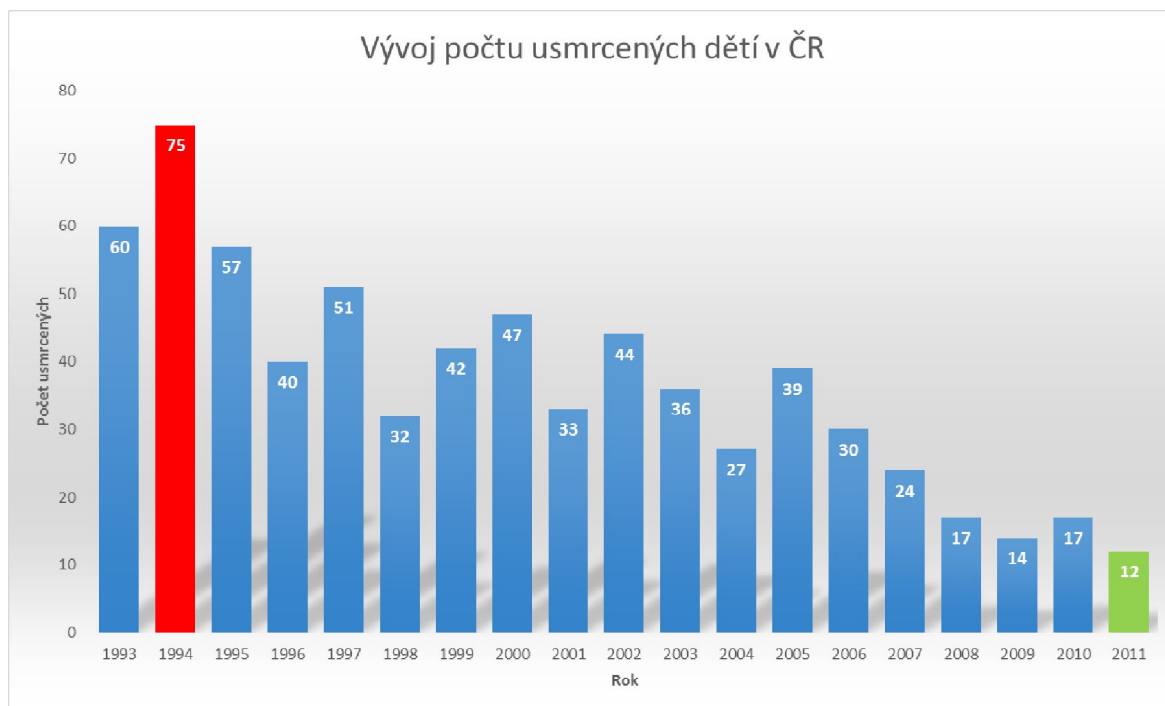
4. DOPRAVNÍ VÝCHOVA

Dopravní výchova může být chápána jako příprava dětí na pohyb v silničním provozu, který by neměl být riskantní. Měla by děti poskytnout schopnost sebejistého a bezpečného chování v provozu v roli chodce, cyklisty a v pozdějším věku řidiče motorového vozidla (Štikar, Hoskovec, Štikarová, 2003, s. 189). S dopravní výchovou se děti setkávají již od útlého věku, je tedy nedílnou složkou vzdělávání dětí. S nárůstem motorismu je nutná znalost bezpečného pohybu v dopravním prostředí. Nezabývá se pouze znalostmi dopravního provozu, důležitou součástí je výchova morálních a volních vlastností. Významná je také praktická stránka dopravní výchovy tzv. dopravní smysl. Děti se zřídka bezpečně pohybují v provozu, znají pouze pravidla. Hlavním cílem je implementace do škol takovým způsobem, aby si děti vytvářely harmonický vztah k ostatním účastníkům, uvědomily si nebezpečí a uměly jim v provozu předcházet (Límová, 2006, s. 5-7).

Dopravní výchova je v současné době přítomna v mateřských a základních školách a pomalu se dostává do mimoškolní výchovy. V posledních letech se objevuje potřeba zařadit dopravní výchovu do součástí výchovně vzdělávacího systému. Důvod je prostý, konflikty v dopravní situaci přibývají a děti by měly být od útlého věku seznamovány se silničním provozem. Z tohoto hlediska je nutné vymezit cíle (BESIP, 2012):

- dítě by se mělo naučit bezpečnému chování v provozu,
- znát možná rizika a umět je předvídat,
- vytvářet si dopravní návyky,
- osvojit zásady při dopravní nehodě,
- pochopit základní prvky pohybu na chodníku a vozovce.

Následující graf nás utvrzuje v přesvědčení, že projekty a programy dopravní výchovy a celkově rostoucí zájem k dopravní výchově v posledních letech, zvyšují u dětí jejich dopravní znalosti a celkovou orientaci v silničním provozu. Je brán potaz, že viníky dopravních nehod nejsou pouze děti a jejich neznalost prostředí. V posledních letech stoupá kvalita materiálů a bezpečnostních prvků vozidel a vlivem přísnějších trestů také uvědomlejší chování řidičů. Z těchto důvodů se zaznamenává prudký pokles smrtelných případů dětí v silničním provozu od roku 1994.

Obrázek 1: Graf znázorňující počet usmrcených dětí v silničním provozu od roku 1993. Zdroj: BESIP, 2012

4.1 DOPRAVNÍ VÝCHOVA V RODINĚ A VE ŠKOLE

První setkání dítěte s dopravní výchovou nastává v rodině. Krátce po narození se setkává novorozenec s výchovou k dopravní kázní. Tvoří se citový základ, který je umocněn přítomností otce a trvalou přítomností matky. Při výchově k dopravní bezpečnosti jsou rodiče nepostradatelní. Dítě napodobuje osoby, s nimiž se ztotožňuje. Proto, když otec opravuje auto, je dobré, aby vyzval svého syna nebo dceru k pomoci. Dalším hezkým příkladem je řízení v autě. Dítě vnímá chování rodičů za volantem a v obdobných situacích se ho snaží napodobit. Pokud rodič řídí auto, je žádoucí, aby popisoval cestu. Vysvětloval, co dělá a z jakého důvodu. Je to nejsnazší a nejefektivnější způsob učení (Havlík, 2005, s. 130-131).

Důležité je, aby rodiče dodržovali určitá pravidla chování a řídili se jimi. Měli by děti učit základním pravidlům silničního provozu, zajistit jim bezpečný prostor pro hru a vymezit zakázané místo pro hru. Cvičit s dětmi přecházení přechodů, barvy a tvary značek, seznamovat je s dopravními prostředky. S nástupem do školy rodič dítěti ukazuje nejbezpečnější cestu do školy. Učí ho základním značkám a předpisům. Pomáhají mu výchovou k samostatnosti a v osvojování základních dovedností cyklisty. Společně

poznávají měnící se prostředí v ročním období a rizika v těchto obdobích, které se vyskytují v silniční dopravě. Ve starším školním věku rodiče nepřestávají dbát na dodržování pravidel silničního provozu, rozvíjejí morální vlastnosti dítěte a prohlubují znalosti dítěte o první pomoci. V neposlední řadě kontrolují používání bezpečnostních prvků při jízdě na kole, koloběžce, bruslích (BESIP, 2012).⁷

Za sekundárního činitele dopravní výchovy je považovaná škola. Navazuje na znalosti získané v rodině a upevňuje je. Nejčastěji se s dopravní výchovou děti setkávají v rámci předmětů na základních školách, nebo projektech ve spojitosti se školou. Dopravní výchova má své místo v rámcovém vzdělávacím programu,⁸ ale jako samostatný předmět se nevyučuje. Výukové programy pro základní školy nabízí BESIP, který vypracoval podklady pro pedagogy. Nabízí výukové materiály pro I. a II. stupeň základní školy. Všechny tyto materiály sloužící k výuce vypracovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Ministerstvem dopravy.

Mezi nejčastější obsah dopravní výchovy na školách se řadí:

Dopravní výchova předškolního věku

V předškolním věku se dítě nejčastěji v dopravním provozu pohybuje jako chodec. Měl by si osvojit základní dopravní návyky. V tomto věku je důležité rozvíjet pozornost, paměť, soustředěnost a ukázněnost v provozu. Nejčastěji formou skládaček, pexes, motivačních předmětů. Důležitými činiteli výchovy jsou zde rodiče a mateřské školy.

Dopravní výchova na prvním stupni základní školy

Nejčastější pohyb dítěte v provozu je jako chodec, spolujezdec v autě, začínající cyklista, in-line bruslař, chodec s koloběžkou nebo skateboardem. Náplní dopravní výchovy je bezpečná cesta, bezpečné přecházení, chůze po chodníku, chůze po silnici, znát význam

---

⁷Dle mého názoru nejúčinnějším faktorem ve výchově, je učení napodobou, kdy děti napodobují jim blízké osoby nebo vzory. V dopravní výchově nejčastěji napodobují chování rodičů, které není vždy žádoucí. Hlavním úkolem rodičů by mělo být ukázkové chování v provozu, ať už v roli chodce nebo řidiče. Ráda bych se podělila o vlastní zkušenost. Jako děti jsme často s rodiči jezdili na výlety, v létě na kolo a v zimě na lyže. Samozřejmě bylo dobré naplánování cesty, ale i výbava a ochranné pomůcky. Moje nejčastější otázka vždy směřovala k přilbě. Cestou na kole jsme potkávali spoustu cyklistů, kteří nenosili ochrannou přilbu. Nerozuměla jsem, proč já musím a oni ne. Maminka mi vždy vysvětlovala, že si neváží svého života a riskují zranění. Jako malá jsem nikdy nepochopila, proč se nebojí zranění, které jim hrozí a stává se pravděpodobnějším, pokud nenosí ochranné prvky.

⁸ Rámcový vzdělávací program je hlavní kurikulární dokument pro všechny úrovně vzdělávání (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015).

bezpečných světelných prvků, znát nebezpečnost míst se zákazem vstupu a respektovat zákazy. Umět se chovat dle daných předpisů v dopravních prostředcích, znát zásadu první pomoci, výcvik pravidel silničního provozu cyklistů. Tyto formy se uskutečňují pomocí dopravního hřiště, videokazet s výukovými programy, počítačových programů, promo akcí a publikací pro děti i rodiče.

Prostředky výchovy mimo rodičů mohou být dětské družiny, domovy mládeže nebo dětské pořady.

Dopravní výchova na druhém stupni základní školy

Účast v silničním provozu je stejná jako u prvního stupně. Hlavním úkolem facilitátorů výchovy je trvat a upevňovat zásady správného chování, prohlubovat znalosti získané v prvním stupni. Učit děti tolerantnosti a ohleduplnosti. Děti by měly zvládnout zásady první pomoci při úrazech. Měly by podstoupit výuku pravidel silničního provozu pro cyklisty. Způsob prezentování těchto forem se uskutečňuje pomocí soutěží, kampaní, předmětů ve vzdělávacích systémech a v médiích.

Dopravní výchova pro mládež

V dopravním prostředí se nejčastěji pohybují jako chodci, motocyklisté, pasažéři v autě. Tato věková skupina by měla chápat a uvědomovat si právní předpisy v dopravním provozu, respektovat a zároveň uplatňovat. Uvědomovat si svou odpovědnost morální i právní například při dopravní nehodě, umět poskytnout první pomoc. Dále by měly chránit životní prostředí a ostatní účastníky. Nejčastější forma výuky je formou aktivních metod (simulace, skupinová práce), soutěže (BESIP, 2012).

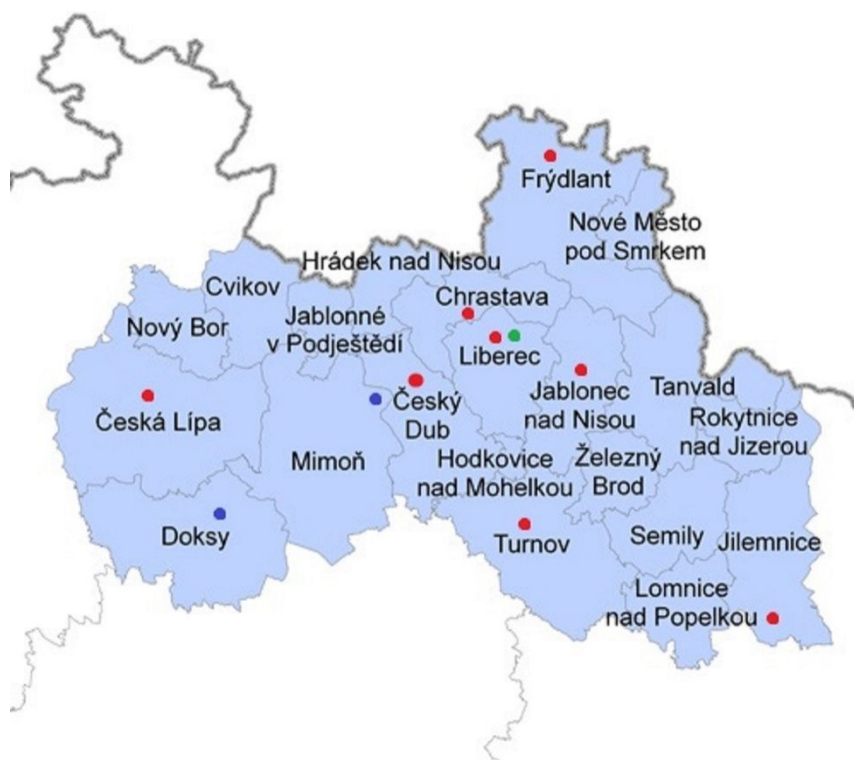
Dopravní výchova ve škole a v rodině musí být v souladu. Měla by vystupovat jako jednotná, celostní výchova, která má na paměti a využívá všechny složky osobnosti dítěte jako je vnímání, poznávání, myšlení, city, vůle, motivy, potřeby, koncentrovanost a pozornost. Navzájem se propojují, podmiňují a vyvíjejí. Dopravní výchovu bychom neměli vyučovat pouze formou přednášení dopravních předpisů, vysvětlování správného chování v provozu. Měla by se stát vědou, která vede žáka k disciplinovanému jednání formou podpory jeho vlastností a společně přetváření jeho osobnosti. Snaha je žáka všestranně rozvíjet, navodit pocit bezpečí, jistoty, vyrovnanosti a klidu. Tyto pocity pomohou k postoji sebedůvěry a přizpůsobení se v rozmanitých podmínkách (Havlík, 2005, s. 131-132).

4.2 INSTITUCE PODÍLEJÍCÍ SE NA DOPRAVNÍ VÝCHOVĚ

4.2.1 DOPRAVNÍ HŘIŠTĚ

Nejčastějším místem, kde se dopravní výchova uskutečňuje je dopravní hřiště. Děti se zde učí pohybu v provozu a prohlubují své znalosti a dovednosti získané v předmětu dopravní výchovy. Hlavním úkolem projektů je budovat kvalitní hodnotový žebříček mladých lidí a ovlivňovat postoje budoucích účastníků silničního provozu. V rámci projektu na dopravním hřišti mohou žáci čtvrté třídy základních škol, po absolvování kurzu, obdržet průkaz malého cyklisty. Během kurzu se v teoretické části učí značky a procvičují dopravní předpisy. V praktické části nacvičují jízdu na kole ve fiktivním dopravním provozu. Dopravní hřiště nefunguje pouze pro žáky základních škol. Program směřuje také k mateřským školám a rodičům. V rámci Ministerstva dopravy vznikl projekt začleňování čtvrtých tříd škol do výukových programů dopravní výchovy na dopravních hřištích.

Výukové programy probíhají po celé České republice. Na mapě Libereckého kraje jsou červeně vyznačena stálá dětská dopravní hřiště, kde probíhá tematický plán Ministerstva dopravy. Zeleně jsou označena pojízdná dětská dopravní hřiště, kde neprobíhá výuka tematických plánů a modře jsou zakreslena stálá dopravní hřiště, kde neprobíhá výuka tematických plánů. (BESIP, 2012).

Obrázek 2: Mapa dopravních hřišť v Libereckém kraji v roce 2015. Zdroj: Risy, 2014

4.2.2 BESIP

Bezpečnost silničního provozu je organizace zřízená Ministerstvem dopravy. Navrhuje a realizuje opatření ke snížení dopravní nehodovosti. Její činností je realizování výukových programů a kampaní dopravní výchovy na základních školách. Zastupuje Národní strategii bezpečnosti silničního provozu, která má ve svém dlouhodobém plánu snižovat počet usmrcených osob na úroveň států Evropské unie a snížení počtu zraněných osob o zhruba 40%. V rámci dopravní výchovy vytváří tematické plány, které se uplatňují na dopravních hřištích. Mimo tematických plánu nabízí výukové programy pro základní a mateřské školy (BESIP, 2012).

4.2.3 MĚSTSKÁ POLICIE

Městská policie v rámci dopravní výchovy realizuje programy bezpečnosti silničního provozu. Zejména přednášky a besedy v mateřských a základních školách. V souladu s metodickým plánem Ministerstva dopravy a rámcového vzdělávacího programu zabezpečuje dopravní výchovu. A to především tím, že organizuje hlídky městských policistů v okolí školy v ranních a odpoledních hodinách. Zapojuje se do preventivních aktivit, pod dohledem hlavního města Prahy (Městská policie Praha, 2013-2015).

Městská policie je v mnoha případech zřizovatelem dopravních hřišť ve městech a obcích. V Jablonci nad Nisou funguje dopravní hřiště pod správou městské policie od roku 2007 (Město Jablonec, 200-2015).

4.3 KONFLIKTY A NÁSTRAHY V SILNIČNÍM PROVOZU

Znalost a uvědomění si konfliktů a nástrah v silničním provozu nám pomáhá v bezpečném pohybu v dopravním prostředí. Konflikty a nástrahy jsou součástí dopravní výchovy a neměly by být opomíjeny.

4.3.1 ÚČASTNÍCI PROVOZU

Účastníkem provozu je ten, kdo se účastní provozu na pozemních komunikacích. Každý, kdo jde po chodníku nebo po vozovce, řídí motorové vozidlo, řídí nemotorové vozidlo, vede nebo jede na zvířeti, jede po chodníku nebo po vozovce na kolečkových bruslích či jede ve vozidle jako spolujezdec. Každý účastník musí vědět kde, a jak smí chodit nebo jezdit a naopak. Rovněž musí znát dopravní značky, význam světelných signálů a pokyny policisty. V neposlední řadě být ukázněný, ohleduplný k ostatním, nepřekážet jim a neohrožovat je (Votruba, 2003, s. 20-30).

Chodec

Za chodce je považována osoba, která se pohybuje běžnou chůzí, táhne sáňky, vozík, pohybuje se na kolečkových bruslích nebo vede jízdní kolo či motocykl. Pohybuje se podle platných pravidel, respektuje a využívá dopravní značení. Kde není místo značené, chová se dle předpisů, aby neohrozil sebe ani ostatní účastníky (BESIP, 2012).

Řidič

Za řidiče je považována osoba, která řídí motorové i nemotorové vozidlo, je povinna se řídit dopravními předpisy a k řízení motorového vozidla mít příslušné oprávnění (Klementová, 2011, s. 15-17).

Chodec - Řidič

„Problematika vztahu řidič – chodec začíná a končí u faktu, že chodec nemůže být nikdy rovnocenným partnerem řidiče. Pohled do statistik ukazuje, že 1 000 nehod způsobených srážkou vozu s chodcem končí v 55 případech smrtí, zatímco u vzájemných kolizí vozidel

připadá na 1 000 nehod 3,9 usmrcených. Nejtragičtější příčinou nehod bývá neopatrné nebo náhlé vstoupení do vozovky z chodníku nebo krajnice, další z příčin je nesprávné zhodnocení dopravní situace a také špatný odhad vzdálenosti a rychlosti vozidla (BESIP, 2012).“

4.3.1.1 DÍTĚ V SILNIČNÍM PROVOZU

Děti jsou v silniční dopravě velmi zranitelné, důležitým posláním rodičů a vychovatelů je od útlého věku učit správnému pohybu po komunikaci. Mezi hlavní znaky chování dětí v silniční dopravě patří jednání, které je zpravidla převládáno citovými reakcemi. Vnímání dětí je zaměřeno převážně na jeden objekt, tím se prodlužuje čas pro rozpoznání nebezpečí. Pozornost se stává jednosměrná a těžko se rozděluje. Potýkají se také se sníženou schopností pohybu. Mají problém s rychlým zastavením, nebo koordinací pohybu. Úkolem dospělého je brát ohled na vývojové etapy dítěte, jeho chování, schopnosti a dovednosti, které jsou odlišné v každém věku. (Límová, 2006, s. 8-9).

Dítě předškolního věku nedovede přecházet ulici a současně sledovat projíždějící vozidla. Pro děti v mateřské škole je těžké slučovat dvě aktivity. Dítě v tomto věku má problém s pomalejším sluchovým rozlišováním, proto nedokáže v provozu dostatečně reagovat na podněty. Žáci mladšího školního jsou více schopni analyzovat situaci, přesto jsou jejich činy stále nepředvídatelné. Od dvanácti let si již žáci osvojí základy dopravní výchovy, dokáží je používat v dopravních souvislostech, ale stále zde převládá nedůvěra v jejich činy. Pubescenti kolem čtrnácti let rádi riskují a předvádějí se, proto ve starším školním období je dopravní výchova nejefektivnější (Havlík, 2005, s. 130).

4.3.1.2 ŘIDIČ V SILNIČNÍM PROVOZU

V sociálně dopravní struktuře hraje hlavní roli řidič. Nese odpovědnost za sebe, své činy a za ostatní účastníky. Odpovědnost znamená, že si je vědom komplikací, které mohou nastat. Může to být špatné počasí, ale také nepředvídatelné řízení automobilu před námi nebo za námi. Každý účastník provozu se vyznačuje svým charakterem. Charakter vyjadřuje řidičovo obvyklé jednání. Díky charakteru můžeme dokonce předpovědět chování řidiče nebo naopak z chování řidiče můžeme přisoudit jeho charakter. Charakter tvoří složky osobnosti, jako jsou vlastnosti, schopnosti, dovednosti a znalosti. Součástí charakteru jsou také emoce, které hrají důležitou roli při řízení. Emoce mohou buď podpořit konkrétní činnost či naopak. Za každých okolností jsou pro řízení nebezpečné.

Řidič, který situace hodně prožívá a má rozvinutý emoční rejstřík bývá roztržitější a má problémy se soustředěním. Když přijde konflikt, reaguje hodně emočně a špatně se rozhoduje. Potíže mají také řidiči, kteří přemýšlí negativně a jsou depresivně naladěni. Tyto emoce tlumí duševní výkonnost, což má za výsledek pomalou reakci řidiče. Dopravní charakter je přítomen i v dopravním chování, které zahrnuje také sociální a dopravní prostředí. Dopravní chování se vyskytuje ve čtyřech formách.

První formou je respektování předpisů řidičem a jeho tolerantní chování k ostatním účastníkům silničního provozu. Druhá forma se vyskytuje u řidiče, který sice dodržuje pravidla, ale jeho sociálně psychologické normy jsou odlišné. Je vůči ostatním řidičům arogantní. Třetí příklad je řidič, který nerespektuje formální pravidla. Jezdí podle zkušeností, které získal, řídí se tedy neformálními pravidly. Poslední je případ řidiče, který je bezohledný a nedbá žádným pravidlům. Tato forma dopravního chování je bezpochyby ta nejhorší a míra výskytu dopravního konfliktu je vysoká.

4.3.2 KONFLIKTY V DOPRAVNÍ KOMUNIKACI

Konfliktní situace nastává každý den, důležitým bodem k předcházení konfliktů je včasná prevence a intervence. Tím je myšleno zvýšení dopravní znalosti dětí, zvýšení povědomí o okolí, v němž se děti pohybují (například jaká nebezpečí zde hrozí). Dále pravidelná kontrola dopravního prostředí a v případě nutnosti navrhnout změny legislativy (dopravního značení). Popřípadě zintenzivnění hlídek na místech, kde hrozí konflikt. Výčet těch nejpravděpodobnějších konfliktů uvádí publikace *Bezpečná cesta* (Johnová, Lukešová, 2008, s. 31-32).

Konfliktní situace zaviněné řidiči

- špatné parkování na chodníku nebo v těsné blízkosti přechodů, nutící chodce nebezpečně vstupovat do vozovky,
- nepřiměřená rychlost nebo nedání přednosti.

Konfliktní situace zapříčiněná chybami v dopravním prostředí

- špinavé, poničené nebo zakryté dopravní značení,
- nevhodné umístění přechodu,
- nezabezpečené úseky např. u škol.

Konfliktní situace zaviněná chodci, dětmi a adolescenty

- přecházení mimo vyznačená místa,
- hry v prostoru vozovky nebo v její blízkosti,
- napodobování návyků dospělých např. nerozhlídnutí se.

Hlavními viníky dopravních nehod nejsou děti, jak si mnozí lidé myslí. Za mnohé dopravní konflikty mohou i řidiči. Řidiči nejsou schopni se stále přizpůsobovat novým pravidlům a nesnaží se předvídat. Měli by počítat s výskytem kritické situace. Nejčastěji řidiči nepředvídají možný pohyb osob na méně viditelných místech (Havlík, 2005, s. 128-130).

4.3.3 NÁSTRAHY BĚŽNÉHO PROVOZU

Již od útlého věku se děti setkávají s dopravní výchovou, kdy poprvé vkročí s rodiči na vozovku, dále v mateřské škole na základní škole a mimo jiné poznatky z toho oboru mohou získat v autoškole. Hlavním cílem předmětu je seznámení žáků se vzorci chování v dopravním provozu. Jedinec by měl znát své okolí a jeho nástrahy. V této kapitole jsou uvedeny nástrahy, které nastávají v běžné denní situaci.

Některé silniční prvky přispívají k nesprávné reakci řidiče. Mohou to být například úzké silnice, malý rozhled, nezpevněné krajnice. Na tyto aspekty navazuje řízení dopravy. Špatná světelná signalizace, například semaforey, mohou způsobit kolaps dopravního provozu, v horším případě zapříčinit nebezpečnou situaci. Hlavní úkol města proto spočívá ve vytvoření fungující komunikační sítě.

Na řidiče během cesty působí mnoho vnějších faktorů, jako jsou dlouhé cesty, mokrá vozovka nebo složitost dopravní situace. Důležitá je připravenost řidiče a jeho rychle přizpůsobivé jednání v dané situaci. K pohotovému jednání řidiče přispívá v mnohých případech i včasné značení a jeho správné použití. Mnohdy se na silnicích se lidé často setkávají se špatným značením jízdní dráhy, špatným umístěním směrových sloupků, zábradlí, obrubníků, vodících čar. Tyto optické prvky ovlivňují především prostorové vnímání řidiče a jejich správné použití pomáhá řidiči v pocitu bezpečnější a přehlednější cesty.

Mezi dopravní značení neodmyslitelně patří také dopravné značky. Jejich způsob použití je občas zmatečný. Příkladem je obrázek č. 1. Použitá značka znázorňuje překážku, červené pruhy znázorňují směr, kterým se má řidič překážce vyhnout. Pokud by se řidič řídil dopravní značkou, vjel by do protisměrného provozu, ačkoli se mohl vyhnout překážce ve

svém jízdním pruhu. Častou chybou dopravního značení je „přehlcování“ dopravními značkami, které přetěžuje schopnost soustředění řidičů. Jedno z mnohých řešení dopravního značení je omezit a zjednodušit dopravní značky. Poslední nástrahou v silničním provozu může být osvětlení či oslnění. Provozní osvětlení by mělo být přiměřené a spolehlivé. V osvětlení je kladen důraz na významné detaily, které by v případě nepřiměřeného či nadměrného osvětlení mohlo ohrozit bezpečnost dopravy. Na druhé straně oslnění může viditelnost detailů zcela narušit. Oslnění nastává, když se v zorném poli vyskytnou jeden či více světelných zdrojů se zvýšeným jasem oproti okolí.

Nástrahy běžného provozu by měly být dlouhodobě sledovány a vyhodnocovány psychology. Všechna značení, opatření a použití silničních prvků by mělo podléhat psychologickým výzkumům dopravy. Hlavním cílem je zajistit bezpečný a plynulý provoz na komunikaci, který nikterak neohrožuje účastníky provozu (Štikar, Hoskovec, Šmolíková, 2006, s. 177-200).

Obrázek 3: Ulice Želivského, Jablonec nad Nisou Zdroj: Autorky archiv, 2015

4.3.4 BEZPEČNÁ CESTA DO ŠKOLY

Než děti udělají své první krůčky, jsou již považovány za účastníky provozu, proto je správné od útlého věku děti učit správnému a bezpečnému pohybu v silničním provozu. Nejčastěji se vyskytují v roli chodce, ale také jako spolujezdci v automobilu. Postupem času jako řidiči jízdního kola.

Dítě jako chodec

První samotný pohyb v provozu začíná u dítěte školní docházkou, kdy se samo dopravuje do školy, volnočasových klubů a ven s kamarády. Se začátkem školy začínají nová kamarádství a společné venkovní hry, také samostatné jednání a prosazování svých názorů. V této době je velmi důležité dítěti vysvětlit bezpečné chování na silnici. To znamená nehrát si na chodníku, nepřekážet ostatním chodcům, hledat bezpečná místa k přecházení, chodit po správné straně chodníku. Důležité jsou reflexní prvky, které zviditelňují chodce ve tmě až na 200 metrů. Školák si je může připevnit například na batoh nebo bundu.

Dítě a kolo

V rámci tematických plánů na dětských dopravních hřištích mohou žáci čtvrtých tříd za splnění podmínek obdržet průkaz cyklisty. Od deseti let mohou řídit kolo samostatně. Je dobré dát dětem na vědomí, že při každé jízdě musí nosit cyklistickou přilbu, která je zákonem daná. Být dostatečně viditelný, bezpečně ovládat a mít kolo v dobrém technickém stavu. Vychovatel nebo rodič by měl jít dítěti příkladem a chovat se v silničním provozu podle pravidel. Mimo jiné by měl rovněž nosit cyklistickou přilbu. S tímto věkem přicházejí i další sporty jako je bruslení a skateboarding. I při těchto sportech je důležité nosit bezpečnostní vybavení (BESIP, 2012).

Nejvíce nehod se uskutečňuje na cestě dětí do školy a při venkovních hrách. Se začátkem školního roku přicházejí i dopravní komplikace kolem školy. Hlavním problémem pro řidiče je soustředění dětí kolem školy, zájmových institucí a domovů. Každý řidič nebo chodec by v tuto dobu měl zvýšit opatrnost obzvláště v okolí školy a věnovat pozornost dopravnímu značení. Nejčastějšími technickými opatřeními jsou příkazové značky zpomalovací prahy nebo výstražné značky. Nechybí ani světelné označení přechodů, které je užitečné především v zimním období, kdy se brzy stmívá. V České republice existuje sdružení, které propaguje plán bezpečné cesty do školy a zabývá se dopravním prostředím v okolí školy.

A co vlastně takový plán je? Projekt bezpečné cesty do školy se zaměřuje na prozkoumání cesty do školy a navrhnutí nejvhodnější cesty. Všechny plány bezpečné cesty by měly zahrnovat (Štikar, Hoskovec, Štikarová, 2003, s. 192- 193):

- ulice a cesty, které jsou bezpečné
- místa, kde je ochrana zvýšená (přechody, signalizace)
- cesty, kterým by se děti měly vyhýbat.

Příklad projektu

Jedná se o projekt, který má svoje počátky ve Velké Británii. V České republice se spojil spolek Pražské matky s Nadací Partnerství a vznikl celorepublikový projekt Bezpečná cesta do školy. Zapojuje školy a rodiny s dětmi a společně se snaží změnit dopravní prostředí kolem své školy. Hlavním cílem je omezit nehodovost, v místech, kde se pohybují děti. A zmírňovat následky dopravních nehod, kterých se děti účastní. Projekt zahrnuje komunikaci rodičů s dětmi a školou, mapování cest a následné vytvoření školní mapy, zpracování dopravní studie pro město, vypracování školního plánu mobility, schválení a realizování návrhů. Krásným příkladem realizovaného projektu je například zřízení přechodu se světelnou signalizací na Náměstí Míru v hlavním městě Praha (Johnová, Lukešová, 2008, s. 24-29).

Bezpečnou cestu do školy by měli nacvičit s dětmi také rodiče. Úkol rodičů je dbát na klidnou a včasnou cestu do školy. Po cestě upozorňovat děti na co si dát pozor, kde jsou semaforey, výjezdy automobilů a jiná nebezpečí. Cestu komentují nahlas a párkrát se nechají vést dítětem, aby odhalili nejistá místa a jejich cestě. Pokud dítě při své cestě využívá městskou hromadnou dopravu, seznámíme ho s pravidly chování v dopravních prostředcích (BESIP, 2012).

5. SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Úvodní část bakalářské práce se zabývá vývojovým obdobím dítěte z psychologického hlediska. Podrobněji se věnuje mladšímu školnímu věku. Dále se práce vymezuje na pojem výchova a vzdělávání. Definuje prostředky, které jsou ve výchově a vzdělávání praktikovány a jací činitelé se podílejí na výchovně-vzdělávací činnosti.

Rovněž se zabývá volným časem a uvádí nejčastější problémy trávení volného času dětí i dospělých. Mimo jiné popisuje úlohu práce pedagoga volného času v mimoškolní činnosti.

V kapitole o výchově mimo vyučování jsou uvedeny hlavní funkce výchovy a nejvýznamnější zařízení pro výchovu. V práci jsou uvedeny také výchovně vzdělávací projekty a popis, co má projekt obsahovat, jeho cíle a cílová skupina. Nedílnou součástí projektu je i hra jako prostředek k vytváření nových rolí a rozvíjení emoční stránky účastníka.

Bakalářská práce se především zaměřuje na problematiku dopravní výchovy. V kapitole je shrnuto vymezení dopravní výchovy ve škole a rodině. Dále se věnuje konfliktům a nástrahám v silničním provozu, kde jsou obsaženy pojmy: chodec, cyklista, řidič motorového vozidla a další. Nemají mezi sebou jen harmonické vztahy, ale dochází i ke konfliktu.

Praktická část bakalářské práce se věnuje průzkumu a programu dopravní výchovy.

PRAKTICKÁ ČÁST

Hlavním úkolem praktické části je prozkoumat úroveň dopravní výchovy v zájmovém kroužku. Informace byly zjišťovány na Základní škole Na Šumavě za pomoci metody pozorování, dotazníků pro děti a rodiče, rozhovorů s učiteli. Pozorování bylo zaměřeno na okolí školy a výuku dopravní výchovy. Dotazníky pro rodiče mají za úkol zjistit, jak jsou spokojeni s výukou dopravní výchovy na školách a jak učí děti základům bezpečnému chování v provozu. Dotazníky pro děti se zajímají o postoj dětí k dopravní výchově. Rozhovor s učiteli je postaven na zjištění, jak probíhá výuka a jak jsou spokojeni s potřebnými materiály k výuce. Na základě vyhodnocení průzkumu je navrhnout a realizován program v zájmovém kroužku.

6. CÍLE PRŮZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ

6.1 CÍLE PRŮZKUMU

Hlavním cílem práce je prozkoumat úroveň znalostí dětí v zájmovém kroužku a jaká je realizace a postoj k dopravní výchově.

6.2 HYPOTÉZY

H1 Předpokládám, že 90% dětí bude vlastnit průkaz cyklisty.⁹

H2 Předpokládám, že všechny paní učitelky budou čerpat materiály k dopravní výchově z výukového portálu BESIP.

H3 Předpokládám, že 60% rodičů bude spokojeno s dopravním zabezpečením v okolí školy.

H4 Předpokládám, že alespoň polovina rodičů učila děti základy bezpečného chování v dopravním prostředí (na silnici) v předškolním věku.

První hypotéza byla vybrána z důvodu potřeby zjistit, kolik dětí úspěšně absolvovalo výuku na dopravním hřišti a jaká je úroveň jejich znalostí. Druhá hypotéza měla objasnit, zda škola využívá jiné materiály k výuce a popřípadě navrhnout jiné. Třetí hypotéza byla vybrána z důvodu vyhodnocení, zda rodiče vnímají cestu do školy za dostatečně bezpečnou a navrhnout řešení pro bezpečnější cestu. Poslední hypotéza by měla objasnit, ve kterém věku rodiče učily děti bezpečnému chování na silnici a zda vedou děti k dopravní výchově od útlého věku.

6.3 POZOROVÁNÍ

Pozorování můžeme definovat jako snahu zjistit, co se opravdu děje. S pozorováním se setkáváme každý den, ve škole, v práci i ve volném čase především neplánovaně. Ve výzkumu používáme pozorování cíleně a promyšleně. Nejdůležitějším faktorem v pozorování je sám pozorovatel a jeho postoj. Může vystupovat jako úplný pozorovatel

---

⁹ Úspěšně absolvovaly kurz na dopravním hřišti.

bez zapojení se do děje nebo jako rovnoprávný člen skupiny, který se účastní. V neposlední řadě jako pozorovatel-účastník, který se příliš nezapojuje. Pro účely průzkumu bylo zvoleno pozorování popisné. Zaměřuje se především na prostředí, lidi a události. Jeho hlavním cílem je zaměření na detail, proto je velmi užitečný z hlediska většího sběru informací (Hendl, 2008, s. 191-192).

Metoda pozorování se uskutečnila na Základní škole Na Šumavě. Pozorování probíhalo jeden den a zaměřovalo se především na okolí školy v době příchodu dětí do školy. Cílem pozorování bylo zjistit jaké pomůcky a materiály má škola k dispozici pro výuku dopravní výchovy a které používá. Dalším cílem bylo zjistit postoj dětí k dopravní výchově, jejich znalosti a chování v okolí školy.

6.3.1 MÍSTO POZOROVÁNÍ - ZÁKLADNÍ ŠKOLA NA ŠUMAVĚ

Základní škola byla založena roku 1914. V areálu školy jsou tři budovy. V hlavní budově se nachází ředitelna, jídelna a tělocvična. Původní budova je propojena s hlavní budovou a jsou zde třídy od druhého stupně a malá tělocvična. Ve třetí budově se nachází první stupeň a družina se zahradou. V areálu školy se nachází dvě venkovní hřiště, která jsou zpřístupněná o velikých přestávkách, hodině tělesné výchovy. Pro veřejnost jsou otevřená v době hlavních prázdnin. Škola nabízí širokou škálu zájmových aktivit od uměleckých aktivit jako je hra na kytaru, kresba, až po sportovní aktivity jako je florbal, pohybové hry, fotbal a judo. Hlavním cílem zájmových aktivit a harmonizačních kurzů je zdravý a přátelský kolektiv žáků a učitelů. Školní vzdělávací program je sestaven na propojení teoretické části s praktickou. Je kladen velký důraz na rozvíjení znalostí a dovedností, které budou žáci moci uplatnit v životě. Prostředkem jsou moderní výukové materiály propojené s moderní technologií ve výuce.

6.3.2 VYHODNOCENÍ POZOROVÁNÍ

Pozorování probíhalo jeden den a zaměřovalo se především na okolí školy v době příchodu dětí do školy a pozorování výuky dopravní výchovy.

Z pozorování je očividné, že spousta rodičů vozí své děti autem. V okolí školy je málo parkovacích míst, proto se často stává, že zaparkují dvě auta vedle sebe a protijedoucí vozidlo má problém projet ulicí. Řidiči často parkují i před přechody pro chodce a tím brání chodcům ve výhledu. Nastala situace, kdy školák byl velmi zbrklý a vběhl na

přechod pro chodce bez rozhlédnutí. Naštěstí v té době neprojždělo žádné auto. Je evidentní, že okolí školy není pro děti bezpečné a škola by se měla zaměřit na vyšší zabezpečení.

Na základní škole se dopravní výchova vyučuje pouze v rámci předmětu „Prvouky“ a „Vlastivědy.“ K výuce jsou využívány učebnice dopravní výchovy, „*Stůj! Pozor! Volno!*“ Hodina obvykle začíná opakováním pojmů z minulé hodiny. Pokračuje modelovou situací, kterou děti mají za úkol předvést a končí procvičováním dopravních značek.

Mimo jiné je škola zapojena do výukových projektů dětského dopravního hřiště. Žáci od 2. do 4. třídy navštěvují dopravní hřiště pravidelně 2 krát až 4 krát do roka.

Z pozorování je patrné, že škola využívá málo výukových materiálů a omezuje se na učebnicovou výuku a výuku na dopravním hřišti.

Je evidentní, že okolí školy není pro děti bezpečné a škola by se měla zaměřit na vyšší zabezpečení.

6.4 DOTAZNÍK

Dotazník s otevřenými otázkami se nejčastěji používá ve spojení s pozorováním nebo jiným dotazníkem, aby doplnil nebo osvětlil informace. Je to soubor otevřených otázek, jejichž produktem je respondentova odpověď. Má psanou podobu a liší se od klasického dotazování větší mírou otevřených otázek a časovou náplní (Hendl, 2008, s. 186).

Dotazník byl určen rodičům a dětem na Základní škole za účelem zjistit, jaké mají děti povědomí o dopravní výchově, jak znají cestu do školy a své okolí a jak rodiče přispívají k tomu, aby si děti osvojily bezpečné chování a návyky. Dotazník byl zvolen z důvodu jedno účelosti a oslovení velké skupiny lidí. V první části jsou otázky směřované na základní informace o rodičích i dětech, dále se v dotazníku vyskytují otázky zaměřené na znalosti dopravní výchovy.

6.4.1 VÝBĚR RESPONDENTŮ

Pro účely výzkumu byly zvoleny děti ze ZŠ Šumava a jejich rodiče. Dotazníky rodičům byly předány na třídních schůzkách. Do každé třídy bylo vloženo 10 dotazníků. Dětem byl rozdán dotazník v hodině.

6.4.2 PRÁCE S DOTAZNÍKEM

Dotazník byl vytvořen na základě prostudované literatury, při tvorbě se vycházelo především z cílů bakalářské práce s ohledem na věk dítěte se záměrem získat informace o respondentovi a jeho povědomí o dopravní výchově zejména v praxi.

Dotazník byl rodičům předán dne 20. 10. 2015 na třídních schůzkách druhých, třetích, čtvrtých tříd. Do každé třídy 10 dotazníků. Vyplnilo a vrátilo se 29 dotazníků z 30 možných.

Dětem bylo rozdáno dohromady 30 dotazníků dne 20. 10. 2015 na hodině „*Vlastivědy*“. Dne 29. 10. vráceno 17 dotazníků od 30 možných respondentů.

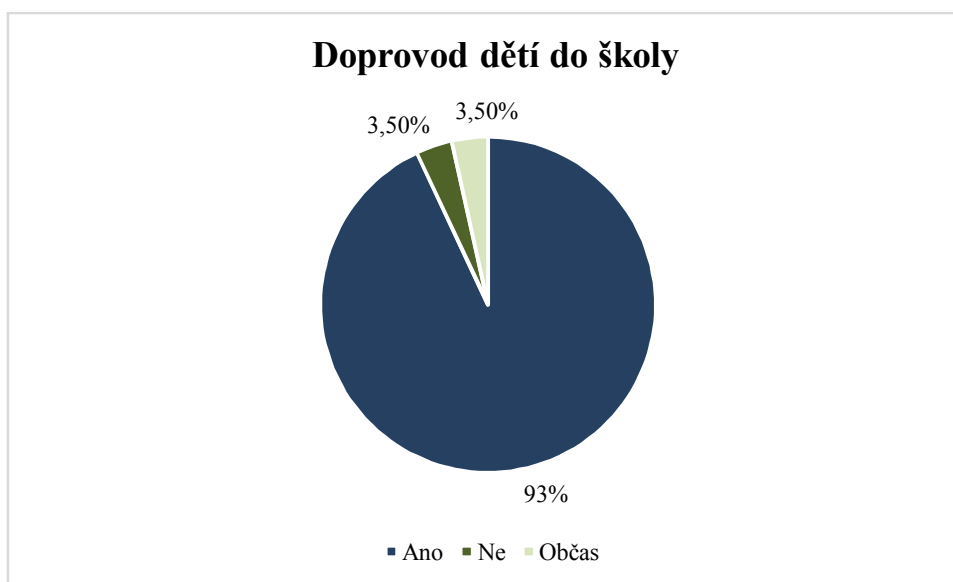
6.4.3 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ

Dotazník pro rodiče vyplnilo 29 respondentů z 30, což značí 97 % míru úspěšnosti.

Dotazník pro děti vyplnilo 17 respondentů z 30, což značí 57% míru úspěšnosti.

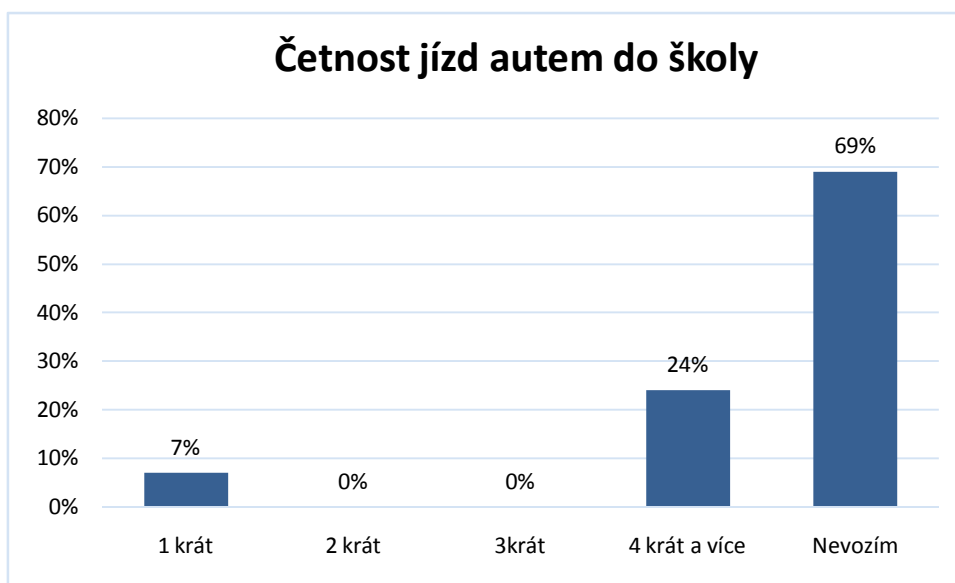
6.4.3.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKŮ PRO RODIČE

První otázka zněla: „*Doprovázíte své děti do školy?*“. Celkem 93% respondentů doprovází své děti do školy.

Graf 1: Doprovod dětí do školy

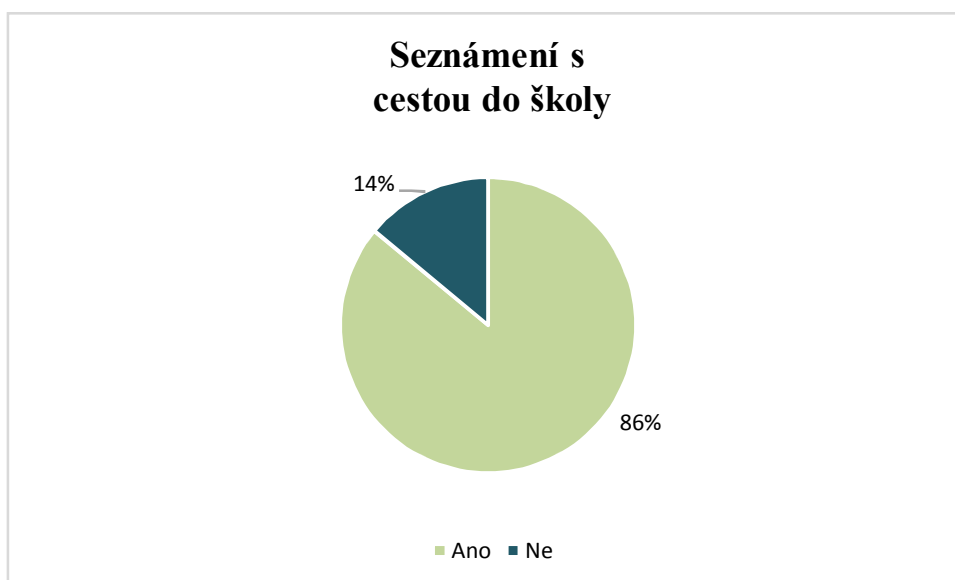
Druhá otázka směřovala k četnosti jízd dětí autem do školy. Z grafu vyplývá, že děti chodí převážně pěšky, důvodem může být krátká vzdálenost jejich bydliště od školy.

Graf 2: Četnost jízd autem do školy

Třetí otázka se zaměřovala na využívání dopravních prostředků dětmi při cestě do školy. Z 29 tázaných rodičů využívá dopravní prostředek pouze 1 respondent. Zbylých 28 tázaných dopravní prostředky nevyužívá. Jako důvod uvádí, že děti chodí pěšky a občas jezdí autem.

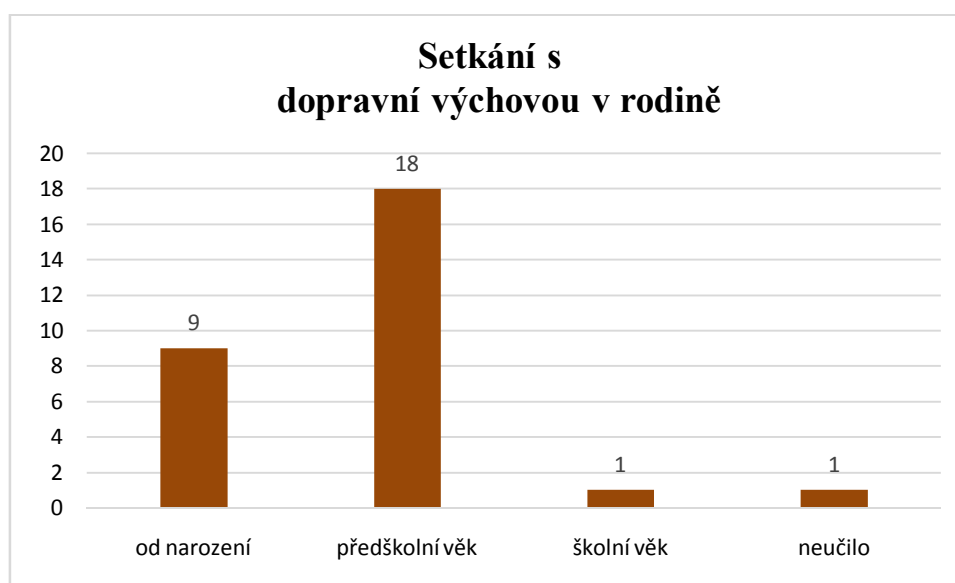
Čtvrtá otázka: „Prošli jste se svým dítětem poprvé cestu do školy?“

Graf 3: Seznámení s cestou do školy

Na pátou otázku, zda jejich děti využívají ochranné prvky, 86 % respondentů odpovědělo kladně. Nejčastěji uváděnou odpovědí bylo, že nosí reflexní prvky na bundě a aktovce do školy a také při sportu. Při jízdě na kole a bruslích používají cyklistickou přilbu a chrániče. Bez udání důvodu uvádí zbylých 14% respondentů, že jejich dítě ochranné aktivní prvky nevyužívá

Šestá otázka: „*Jak a v kolika letech jste učili své děti bezpečnému chování na silnici?*“ Více jak 5 respondentů učilo své děti bezpečnému přecházení vozovky, základní dopravní značky. Návěst v terénu uvedl pouze 1 respondent.

Graf 4: Setkání s dopravní výchovou v rodině

Sedmá otázka zněla: „*Myslíte si, že Vašemu dítěti hrozí nějaké nebezpečí cestou do školy?*“ 16 respondentů si myslí, že jeho dítěti nehrozí žádné nebezpečí při cestě do školy. Oproti tomu 11 dotazovaných zastává odlišný názor. Jako důvod uvádí 8 dotazovaných nepřehledné či dokonce chybějící přechody kolem školy. Dalším důvod, který uvádí 3 rodiče je vysoká koncentrace aut v ranním čase. Zbylí 2 respondenti neodpověděli.

Osmá otázka: „Jak hodnotíte úroveň dopravní výchovy na škole?“

Graf 5: Hodnocení úrovně dopravní výchovy na škole

Z grafu vyplývá, že většina dotazovaných neodpověděla. Příčinou nevyplnění odpovědi u 13 dotazovaných může být například malá informovanost z obou stran či nezapojení rodičů do programu dopravní výchovy.

Poslední otázka: „Je něco, co byste chtěli změnit ve svém okolí ve vztahu ke zvýšení dopravní bezpečnosti dětí?“ Nadpoloviční většina respondentů uvedla, že je spokojeno s dopravním zabezpečením v okolí školy. Skoro polovina dotazovaných spokojena není a vyžaduje změnu. Většina tázaných by si přála více osvětlené nebo zvýrazněné přechody. Na spoustě míst v okolí školy jsou přechody viditelné z 60%. Opětovné natření by viditelnost zvýšilo. Jako další opatření by navrhovali hlídku u přechodů. Hlídka je přítomna pouze u jednoho přechodu v blízkosti školy. Opatření by uvítali také v omezení rychlosti a použitím zpomalovacích prahů. V neposlední řadě jsou 3 rodiče nespokojeni s nedostatkem parkovacích míst a shlukováním aut před školou.

Graf 6: Změna okolí školy ve vztahu ke zvýšení dopravní bezpečnosti

Z dotazníků pro rodiče můžeme vyhodnotit, že rodiče nejsou ve větší míře spokojeni se zabezpečením v okolí školy. Skoro polovina rodičů by uvítala změnu značení a hlídku policie. Z informovanosti rodičů vyplývá, že by měli více spolupracovat se školou. Společně by například mohli zabránit chaotickým situacím v okolí školy v ranních hodinách. Rodiče by nemuseli zajíždět přímo před školu, mohli by využívat vzdálenější parkoviště. Další řešením se nabízí využívání městské hromadné dopravy. Na cestě do školy využívá dopravní prostředek pouze 1 žák, zbylí studenti jezdí autem nebo chodí pěšky. Dopravní výchova v rodině probíhá z velké části již od narození, chybí však praktický nácvik. Mnoho rodičů učí děti pouze teoreticky nebo je základům bezpečného chování neučí vůbec.

6.4.3.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO DĚTI

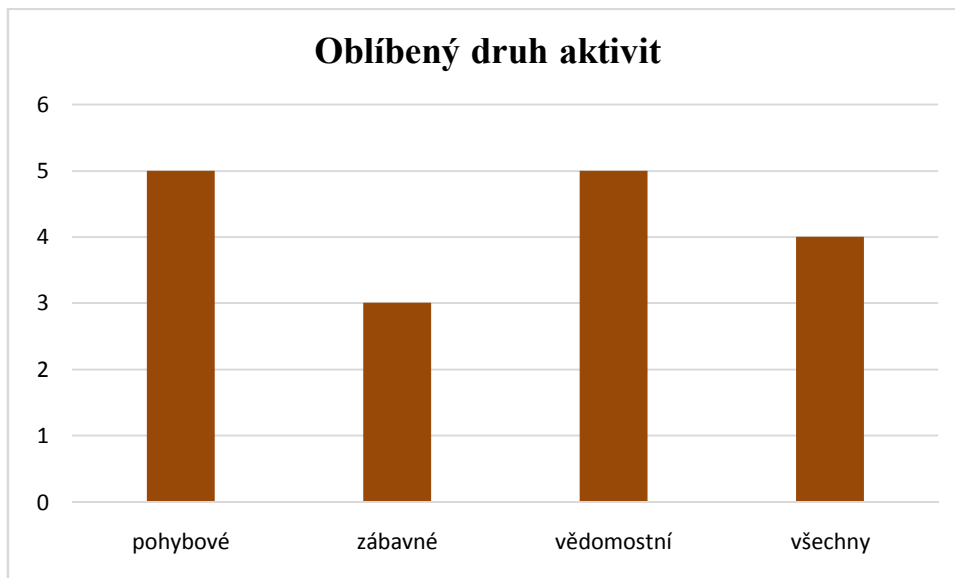
První otázka směřovala k náplni volného času. Z průzkumu vyplývá, že celkem 6 dětí nejčastěji tráví čas sportem. Rovněž 6 respondentů zařadilo četbu mezi jejich oblíbenou. Další 3 dotazovaní odpovídají, že tráví volný čas převážně u televize a zbylí 2 se pohybují venku.

Ve volném čase se 15 dotazovaných pohybuje nejčastěji na kole a 2 děti na kolečkových bruslích, nikdo z respondentů neuvedl, že využívá ve volném čase skateboard.

Celkem 12 dětí uvedlo, že chodí do školy samy, bez doprovodu rodičů. Z dotazníků vyplývá, že bydlí blízko školy, proto nevyužívají městskou hromadnou dopravu nebo

jezdit autem s rodiči. Pravidelně jezdí 2 děti autem. Pouze 1 respondent uvedl, že bydlí na druhém konci města, proto dojíždí autem nebo autobusem.

Otázka číslo čtyři směřovala k oblíbeným aktivitám dětí. Mezi nejoblíbenější aktivity patří pohybové a vědomostní.

Graf 7: Oblíbený druh aktivit

Na otázku, zda pracují raději ve skupině nebo samy odpovědělo 10 tázaných, že raději pracuje ve skupině. Samostatnou činnost preferují 2 respondenti a dle situace se řídí zbylých 5.

Sedmá otázka zjišťuje, zda děti navštívili dopravní hřiště a mohou popsat, jak to probíhalo. Celkem 16 dětí odpovědělo, že se návštěvy dopravního hřiště zúčastnily. Neúčastnil se 1 chlapec. Nejčastěji popisují návštěvu hřiště jako povinný, příliš nezábavný nácvik jízdy na kole zakončen teoretickým a praktickým testem za přítomnosti dopravního policisty.

Osmá otázka zněla: „Pokud jsi navštívil dopravní hřiště, získal jsi průkaz cyklisty?“ Celkem 12 získalo průkaz cyklisty, zbylých 5 nebylo úspěšných. To značí 71% míru úspěšnosti získání průkazu cyklisty.

Devátá otázka měla za úkol zjistit, proč si děti myslí, že se vyučuje dopravní výchova. Více jak polovina dětí 10 si myslí, že dopravní výchova se vyučuje z důvodu předcházení dopravních konfliktů. Ostatní dotazovaní uvádí, že je to z důvodu potřeby znát dopravní značení při jízdě na kole nebo v automobilu.

Poslední otázka zněla: „*Je něco nového, co by ses chtěl naučit ve spojení s dopravní výchovou?*“ Ve spojitosti s dopravní výchovou by se 7 dotazovaných chtělo naučit řídit auto a zbylých 10 neočekává nic

Z dotazníků pro děti vyplývá, že tráví spoustu času venku a věnují se sportu a zájmovým činnostem. Proto aktivity ve venkovním prostředí je velmi dobré, aby účastník znal pravidla silničního provozu a řídil se jimi. Dopravní výchovu vnímají spíše jako povinný předmět a prostředek k získání průkazu cyklisty a řidičského průkazu. Nadpoloviční většina respondentů průkaz cyklisty získala. Předpokladem je základní znalost pravidel a bezpečného chování. Většina z dětí však uvádí, že průběh návštěv dopravního hřiště byl pro ně nezajímavý. Chybí motivace dětí a využití dopravní výchovy zábavnou a prožitkovou formou. Z dotazníku můžeme vyhodnotit, že děti chodí do školy převážně pěšky. Je žádoucí zaměřit výuku na bezpečnou cestu do školy.

6.5 ROZHOVOR

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je složen z předem formulovaných otázek. Tento typ je vhodný jako vstupní nebo výstupní/závěrečný rozhovor. Zkoumání případu do hloubky je zde omezenější, než u jiných rozhovorů. (Hendl, 2008, s. 180-182).

Pro účely rozhovoru byly vybrány čtyři paní učitelky ze Základní školy Na Šumavě. Všechny učitelky souhlasily se zveřejněním rozhovoru pro účely bakalářské práce. Rozhovory probíhaly jednotlivě, bez přítomnosti jiných osob. Časová dotace byla 15 minut.

V rozhovoru jsou pokládány otázky, které minimalizují efekt ovlivňování respondenta. Struktura rozhovoru je podmíněna pořadím otázek. Celkem bylo 5 otázek a každá měla minimálně jednu podotázku k doplnění informace. Cílem bylo zjistit, jak jsou učitelé spokojeni s kvalitou dopravní výchovy na školách, zda mají potřebné pomůcky k výuce, jak probíhá výuka dopravní výchovy a jaký mají k dopravní výchově vztah. Otázky byly zaznamenávány do připravené osnovy.

6.5.1 VYHODNOCENÍ ROZHOVORU

Z rozhovorů můžeme konstatovat, že dopravní výchovu vyučují na základní škole jako povinné vzdělávací téma v rámci předmětu „*Prvouky*“ nebo „*Vlastivědy*.“ Výuka probíhá

dle rámcového vzdělávacího programu pro základní školy. Dopravní výchovu dotazovaní vnímají jako velmi důležitou k zajištění bezpečného pohybu žáků v silničním provozu.

Podle všech dotazovaných by se měla vyučovat již od útlého věku, kdy dítě začíná chodit. Měla by být interpretována spíše prakticky, ale důležitá je i teoretická stránka.

Změnu dopravní výchovy za 10 let pocítují pouze 2 respondenti a to především v dostupnosti výukových materiálů a vyšší návštěvnosti dopravních projektů.

Na výuku dopravní výchovy 3 dotazovaní využívají výukové materiály k doplnění dostupných materiálů z internetového portálu BESIP k doplnění dostupných materiálů ve škole. V jednom případě využívá výhradně učebnice.

Na otázku: „*Je něco, co byste do budoucna chtěla změnit ve vztahu k dopravní výchově?*“ Odpověděli 2 respondenti, že by si přáli pravidelný dohled policistů na přechodech pro chodce v okolí školy a zapojení rodičů do projektů dopravní výchovy. Další 1 dotazovaný by chtěl změnit značení v okolí školy a předejít dopravním komplikacím, které nastávají v okolí školy. Poslední respondent nevyžaduje žádnou změnu.

V rámci vyhodnocení byl vybrán rozhovor 1 dotazovaného, který rozebereme podrobněji. Ostatní rozhovory jsou zahrnuty v přílohách práce (viz. 4. příloha).

Holubová Hana, 27. let, ZŠ Na Šumavě, 3. třída

První otázka zněla: „*Co Vás přivedlo k výuce dopravní výchovy?*“

Dotazovaná odpověděla, že chce zajistit žákům bezpečnost při jejich pohybu v silničním provozu.

Dopravní výchovu vyučuje dva roky v rámci předmětu na základní škole. Vnímá ji jako důležitou součást vzdělávání a měla by se vyučovat již od narození. Změnu v dopravní výchově za 10 let spatřuje především u vyšší návštěvnosti projektů.

Dotazovaná upřednostňuje praktické pojetí dopravní výchovy. Výuka probíhá nácvikem dopravních značek a modelových situací ve třídě a tělocvičně za pomoci učebnic a doplňkových materiálů z internetu. Ve venkovním prostředí se zaměřují na nácvik získaných dovedností v hodině. V rámci výuky navštěvují žáci dopravní hřiště.

Na otázku: „*Považujete potřebný materiál k dopravní výchově za dostatečný nebo je něco, co Vám chybí?*“ Odpověděla, že je pro ni materiál dostačující.

Na poslední otázku, zda vyžaduje změnu ve vztahu k dopravní výchově, by si dotazovaná přála větší dohled strážníků u přechodů pro chodce a zapojení rodičů do dopravní výchovy.

6.5.2 K PLATNOSTI HYPOTÉZ

H1: První hypotéza zněla: *Předpokládám, že 90% dětí bude vlastnit průkaz cyklisty.* Hypotéza nebyla potvrzena, průkaz cyklisty získalo pouze 71% účastníků.

H2: Druhá hypotéza: *„Předpokládám, že všechny paní učitelky budou čerpat materiály k dopravní výchově z výukového portálu BESIP.“* Tato hypotéza nebyla potvrzena, materiály čerpají pouze 3 respondenti ze 4.

H3: Třetí hypotéza: *„Předpokládám, že 60% rodičů bude spokojeno s dopravním zabezpečením v okolí školy.“* Hypotéza se nepotvrdila, pouze 55% je spokojeno s dopravním zabezpečením v okolí školy.

H4: Čtvrtá hypotéza: *„Předpokládám, že alespoň polovina rodičů učila děti základy bezpečného chování na silnici v předškolním věku.“* Hypotéza byla potvrzena, 18 respondentů z 29 učilo své děti základům bezpečného chování již v předškolním věku.

7. NÁVRH PROGRAMU

Na základě získaných informací z průzkumu můžeme konstatovat, že forma výuky dopravní výchovy na základních školách je omezena rámcový vzdělávací program pro základní školy. Výuka probíhá v rámci předmětu *„Prvouky“* a *„Vlastivědy“*. Žáci čtvrtých tříd navštěvují dopravní hřiště.

Cílem je seznámit děti s jejich povinnostmi v roli účastníka provozu a nebezpečnými místy na cestě do školy. Dalším cílem je inspirovat učitele k tvorbě volnočasových aktivit s dopravní tematikou a podporovat tvorbu samostatného zájmového kroužku dopravní výchovy na školách.

Program je implementován do zájmového kroužku *„Sportík“*. Ve sportovním kroužku se děti pohybují převážně venku, často se ocitají v roli cyklisty nebo bruslaře. S prvky dopravní výchovy se na rozdíl od jiných kroužků setkávají častěji.

7.1 GRAFICKÝ NÁVRH PROGRAMU

Název hodiny	Cíl	Program
Úvodní hodina – „ <i>Účastníci provozu</i> “	Seznámení dětí s účastníky provozu, jejich chováním v provozu a jejich povinnostmi.	Motivační příběh, úvodní hra na jména. Hra na dopravní melodii, procvičí se orientace v prostoru pomocí sluchu. Aktivita na účastníky provozu, seznámení s účastníky. Aktivita spojená s přiřazování účastníci provozu a jeho povinnosti a chování. Reflexe jedním slovem.
Druhá hodina – „ <i>Týká se to i tebe</i> “	Uvědomit si, jak důležitou roli hraje našeho chování v běžném provozu.	Diskuze. Úvodní hra, rozvíjení fantazie, pohotové rozhodování. Beseda s dopravním policistou, základní pojmy dopravní výchovy a příklady z praxe. Reflexe formou území.
Třetí hodina – „ <i>Nebezpečí</i> “	Poznání nejistoty v určitých situacích. Uvědomění si rizik v běžném provozu.	Brainstorming. Aktivita na rozeznání nebezpečí v okolí školy, vyjmenování nebezpečných úseků a příklady. Aktivita- cesta nebezpečí, zažívání nejistoty, omezení, procvičení pozornosti a paměti.
Čtvrtá hodina – „ <i>Bezpečná cesta do školy</i> “	Znát nebezpečné úseky v okolí školy.	Shrnutí. Aktivita na poznání okolí školy, praktický nácvik. Společný návrh bezpečné cesty do školy. Reflexe palcovou metodou.

7.2 VZOREK

Cíl:

- seznámení dětí s jejich povinnostmi v roli účastníka provozu,
- schopnost rozeznat nebezpečné úseky na cestě do školy a rizika s nimi spojená,
- inspirace učitele a vychovatele k tvorbě programů dopravní výchovy,
- podpora vzniku samostatného zájmového kroužku dopravní výchovy

Důvod realizace programu:

- absence volnočasové výuky dopravní výchovy,
- prevence vzniku dopravní nehody, zejména na cestě do školy.

Koncept:

Program dopravní výchovy je rozdělen do čtyř tematických hodin a je aplikován do zájmového, sportovního kroužku. Nabízí možnost mimoškolní výuky dopravní výchovy formou prožitkových aktivit.

Důvod realizace programu:

- absence zážitkové formy dopravní výchovy
- prevence vzniku dopravní nehody, zejména při cestě do školy

Počet dětí: 18 dětí

Popis skupiny: Děti 2. – 5. Třídy. Ve věku od 7 do 11 let.

Lektorské zajištění: Vedoucí programu, Vedoucí zájmového sportovního kroužku

Časová dotace: 45 min na tematickou hodinu

Uskutečnění: 10. 11., 24. 11., 1. 12., 8. 12.

7.3 ÚVODNÍ HODINA: „ÚČASTNÍCI PROVOZU“

Cíl: Seznámení dětí s účastníky provozu, jejich chováním v provozu a jejich povinnostmi.

Očekávané výstupy účastníka:

- dokáže vyjmenovat všechny účastníky provozu a jejich povinnosti,
- dokáže správně pojmenovat dopravní značku a popsat její význam.

V úvodní hodině se seznámíme a představíme program v zájmovém kroužku, který se uskutečňuje jednou za týden.

Děti se rozdělí do dvou skupin. V těchto skupinách si sednou za deku, nesmí být vidět. Každá skupina si v tichosti vybere jednoho hráče a dotyčný vybraný hráč si sedne těsně obličejem k dece. Vedoucí, kteří drží deku, ji pustí na zem a dotyční hráči musí, co nejrychleji vyslovit správné jméno protihráče.

Motivační příběh

V sobotu se Pavel rozhodl udělat si krátký výlet po okolí. Ručička na hodinách byla dávno za polednem, proto neotálel a nasedl na kolo. Cestu neměl příliš promyšlenou, nepozoroval okolí a nechal se unášet větrem. V hlavě se mu honilo, jak krásné je dnešní počasí a jak se cítí volně a bez povinností. Po chvíli se přeci jenom zamyslel nad tím, zda si neměl cestu lépe připravit. Když se rozhlédl, nepoznával krajinu kolem sebe. Rozhodl se, že se raději vrátí zpět. Cestou dostal Pavel žízeň a hlad, neměl sebou ani pití ani jídlo. Nic si nepřipravil a tak naprosto vyčerpaný pokračoval v cestě dál a snažil se jet, co nejrychleji zpět. Z kopce jel opravdu rychle, ze stromů kolem se stávali pouze zelené čmouhy, občas se tam mihl paprsek slunce. Jak moc se snažil dojet rychle zpět, cestou dolů svou nepozorností najel na ostrý kámen, který mu propíchl gumu. Bez náhradního pláště, pumpičky nebo záplat musel zbytek cesty táhnout kolo vedle sebe. Vrátil se pozdě ve večerních hodinách naprosto vyčerpaný. Jaké poučení plyne z tohoto příběhu?

Motivační příběh zakončíme debatou o účastnících provozu a jejich povinnostech + připojení obrázků.

Následuje hra, ve skupině si děti společně vymyslí dopravní melodii, která bude pro ně charakteristická. Dětem se zaváží oči, rozmístíme je po prostoru a zahájíme hru. Mají za úkol se podle melodie najít. Hra končí, jakmile se vytvoří určené týmy.

Bude následovat aktivita o účastnících provozu a jejich povinnostech. Po třídě budou rozloženy dopravní značky tak, aby na sebe navazovaly a vytvářely plynulou cestu. Rozloženy budou také obrázky účastníků silničního provozu: Chodec, jezdec na kolečkových bruslích, jezdec na lyžích, člověk táhnoucí vozík, maminka s kočárkem, osobní vozidla, autobusy. Vybrané dítě hodí kostkou, na které jsou dopravní značky. Ostatní děti se rozejdou po třídě a v časovém limitu půl minuty vyhledají obrázky účastníků silničního provozu, kterých by se daná dopravní značka mohla týkat. Např.: Zákaz vjezdu všech vozidel. Děti, které patřičný obrázek najdou, donesou jej k dopravní značce ležící na zemi a vysvětlí proč si myslí, že dopravní značka se týká tohoto účastníka silničního provozu.

Krátká reflexe po aktivitě s otázkami. Jakou roli účastníka děti kdy plnily? Zda se ocitly v roli cyklisty? Jestli si pamatují, jaké všechny povinnosti má účastník provozu? Následující hra ujasní, jaké povinnosti jako účastník provozu máme.

Děti budou mít za úkol přiřadit k účastníkům provozu věty, které znázorňují činnost účastníka. Například: Chodec - pohybuje se na pravé straně chodníku, pokud není chodník, pohybuje se na kraji levé strany vozovky, nosí reflexní prvky. Cyklista -ke svému pohybu využívá cyklostezku.

Na závěr hodiny proběhne reflexe, každý ohodnotí dnešní hodinu jedním slovem, které vystihuje jeho pocity.

7.4 DRUHÁ HODINA: „TÝKÁ SE TO I TEBE“

Cíl: Uvědomit si, jak důležitou roli hraje našeho chování v běžném provozu.

Očekávané výstupy účastníka:

- uvědomuje si význam svého jednání v dopravním prostředí,
- dokáže popsat význam pojmů vyskytujících se v dopravním prostředí.

Dnešní hodinu zaměří děti na sebe, jako součást silničního provozu. První aktivitou se budou snažit převtělít do určitého pojmu, který nahlas uprostřed písňe určí vedoucí. Bylo

by dobré, aby si děti snažily vzpomenout na každý malý detail, který pojem zahrnuje. Když se řekne například auto, někdo může použít zvuk klaksonu, který neodmyslitelně patří k autu.

Děti se budou pohybovat do rytmu písničky, poskakovat, pobíhat po prostoru. Na tlesnutí se přeruší hudba a vedoucí oznámí dopravní pojem. Děti se okamžitě promění v daný pojem (v dopravní značku, auto atp.). Vedoucí i děti můžou dokreslit situaci hudební nebo jinou vložkou.

Po úvodní hře následuje beseda s dopravním policistou

Téma: „*Týká se to i tebe.*“ Příklady z praxe, prevence konfliktů v běžném provozu. (příklady chování v provozu).

Na konci hodiny vytvoří děti tři kruhy. První kruh, v průběhu besedy jsem se cítila dobře. Druhý kruh, bude zóna mírného stresu, trochu mě to poznamenalo. Třetí kruh špatný dojem, obavy. Budou kladeny otázky, proč se tak cítili.

7.5 TŘETÍ HODINA: „NEBEZPEČÍ“

Cíl: Poznání nejistoty v určitých situacích a umění se s ní vypořádat. Uvědomění si rizik v běžném provozu.

Očekávané výstupy účastníka:

- je si vědom rizika, které ho může potkat při cestě do školy,
- dokáže rozpoznat nebezpečná místa na cestě do školy.

Úvod hodiny začíná brainstormingem. Co si představíte, když se řekne slovo nebezpečí. Všechny slova se pečlivě zapisují a na závěr se vybere pět nejvíce charakteristických pro nebezpečí. Následuje ukázka dopravního značení a opatření, které pomáhají k zajištění bezpečnosti. Děti mají popsat, k čemu slouží např. zpomalovací prahy. Je zabezpečení dostatečné? To odhalíme hned v první aktivitě, na obrázku budou nafocené situace, kde se vyskytuje nebezpečí. Úkol je rozpoznat nebezpečí v, co nejrychlejším čase. Po hře vedoucí zahájí debatu, kde se skrývá nebezpečí, jak to můžeme změnit svým jednáním. Co bychom si přáli, aby bylo jinak.

Následuje hlavní aktivita, kde se děti rozdělí do dvojic, postupně budou procházet třemi stanovišti. První stanoviště musí projít se zavázanýma očima cestou nejistoty. Po zemi

budou naskládané papíry, PET lahve, šišky, listy, igelitové fólie. Při cestě se zamyslí, jaké mají pocity z pohybu tam, kde nemají jistotu v chůzi. Po Prvním stanovišti se přesunou na stanoviště druhé, kde mají za úkol rozeznat dopravní zvuky (semafor, zvuk upozorňující zavírání dveře v autobusu, vlakový přejezd). Na třetím stanovišti bude vyobrazena dopravní situace na fotografii. Děti si budou snažit zapamatovat během dvaceti vteřin, co nejvíce věcí. Vedoucí po 20 vteřinách obrázek skryje a zeptá, kolik aut bylo přítomno dopravní nehody? Jaké barvy aut se střetly? Jaké značky bylo šedivé auto? Byl někdo zraněn? Aktivita je zakončena diskuzí v kruhu.

Navazuje reflexe - vyjádří svůj pocit z nejisté chůze, s možností uklouznutí. Vedoucí poukáže na nebezpečí v silničním provozu, které hrozí všem, pokud se pohybují po materiálu, který jim neskýtá pocit jistoty při pohybu. Jak ses cítil, když jsi vnímal pouze zvuky. Je velmi důležité naslouchat po cestě do školy. Jak dobře sis zapamatoval dopravní nehodu na obrázku? Při dopravní nehodě je rozhodující znát okolnosti příčiny nehody, zapamatovat si, jak situace probíhala, kolik lidí bylo zraněno.

7.6 ČTVRTÁ, ZÁVĚREČNÁ HODINA: „ BEZPEČNÁ CESTA DO ŠKOLY“

Cíl: Znat nebezpečné úseky v okolí školy.

Očekávané výstupy účastníka:

- dokáže rozpoznat nebezpečná místa na cestě do školy a vyhnout se jim,
- dokáže navrhnout řešení, které by zvýšilo bezpečnost v okolí školy,
- je seznámen s bezpečnou cestou do školy.

Hodina začne procházkou okolí školy. Společně s dětmi se vydáme na průzkum. Před vycházkou si připomene, jaká nebezpečná místa jsme v minulé hodině v okolí školy objevily. V průběhu procházky připomínáme dětem, jakou stranou se po chodníku mají pohybovat, rozhlížet před přechodem, upozorníme na nebezpečné úseky, kde se v ranních hodinách shlukuje spousta aut, kde chybí přechod, kde se vyskytuje vyšší koncentrace aut. Na těchto místech se děti pokusí vymyslet opatření, která by zvýšila bezpečnost. Například retardéry nebo omezení rychlosti.

Po návratu z procházky použijeme k závěrečné aktivitě veliký balicí papír, kde je předem nakreslená cesta do školy a okolí školy. Děti budou mít za úkol zakreslovat barevnými pastelkami dopravní značky, účastníky provozu. Do plánu bezpečné cesty budou vykreslovat i věci, které jim v okolí shází. Například dohled u přechodů, vyznačený přechod.

Aktivitu zakončíme reflexí, prstovou metodou. Prst nahoru cítil jsem se super, bavilo mě to. Prst uprostřed, šlo to. Prst dole, nic moc. Transfer, k čemu je dobré mít plán bezpečné cesty?

Po shrnutí programu, rozdáme dětem děkovný list s jejich jménem a místem uskutečnění.

7.7 EVALUACE PROGRAMU

Na základě průzkumu jsme vyhodnotili, že na základní škole schází výuka dopravní výchovy v mimoškolním vzdělávání. Dopravní výchovu děti vnímají jako povinný předmět a vyučuje se spíše teoreticky. Hlavním problémem dětí je, že neznají okolí školy. Na základě tohoto zjištění bylo hlavním cílem navrhnout program v zájmovém kroužku se zaměřením na bezpečnou cestu do školy.

Program probíhal ve sportovním kroužku. K realizaci programu byl k dispozici prostor tělocvičny, kde bylo dostatek místa pro pohybové aktivity. Avšak pro videoprojekci či náročnější aktivity byl nevhodný. Program byl proto uzpůsoben.

Skupina byla věkově různorodá, proto bylo potřeba přizpůsobit program. Byly proto rozděleny do dvou větších týmů, aby si mohly předat znalosti a vypomoci si při aktivitách.

Děti si v rámci programu připomněly, jaké povinnosti má účastník provozu. Setkaly se s pro ně novými účastníky, jako je například motocyklista v aktivitě přiřadit činnost k účastníkovi. Během programu zažily nejistotu v rámci cesty nebezpečí, u které musely být obezřetní. Dlouho se rozmýšlely, kam vkročí a pečlivě prozkoumávaly cestu. S nejistotou na cestě do školy se mohou setkávat každý den. Dětem bylo vysvětleno, že v takové situaci je nejdříve dobré zpozornět a pak se rozhodnout. Další zajímavou aktivitou pro děti bylo naplánování bezpečné cesty, která byla vypracována dle jejich představ.

Program účastníci hodnotili jako zábavný. V reflexi byly přítomny kladné ohlasy ze stran žáků, například u palcové metody měli všichni prst nahoře. Nejvíce je bavila aktivita spojená s nejistotou, kdy měli zavázané oči a museli se spolehnout na svá rozhodnutí. Za

méně atraktivní aktivitu považovali dopravní melodii, která neproběhla dle představ. (viz kapitola navrhované změny).

Program vzbudil zájem i mezi vedoucími a učiteli. Některé aktivity jako je například hra na převtělení do určitého dopravního pojmu se učitelé rozhodli zařadit do svých výukových programů.

Navrhované změny programu

Při aktivitě, kde se děti hledaly podle melodie, vznikla situace:

-oba týmy si vybraly znělku sanitky,

-ze dvou skupin se proto utvořil jeden tým.

Před zahájením hry by bylo dobré zkontrolovat, jaký zvuk si skupiny zvolili.

Beseda v rámci druhé hodiny neproběhla za účasti dopravního policisty, ale strážníka městské policie. V Jablonci nad Nisou se na dopravní výchovu specializuje převážně městská policie. Pro žáky prvního stupně základní školy pořádají besedy s dopravní tematikou na téma „*Panda Fanda*.“ Besedu provázel příběh a rady „*Pandy Fandy*“. Beseda začínala představením činnosti městské police. Pokračovala vyjmenováním základních dopravních značek. Jako hlavní téma byli zvoleni „*Účastníci provozu*.“ Dětem byly připomenuty povinnosti účastníků a na závěr policista vyzkoušel děti z dané tematiky. Jako odměnu za pozornost obdržely rozvrh a propisovací tužku.

Třetí hodina se uskutečnila ve vnitřních prostorech, kvůli nepříznivému počasí. Program byl proto uzpůsoben. Cesta nejistoty zůstala stejná, změnila se pouze aktivita na rozeznávání dopravních zvuků a dopravní situace a to tím, že vznikla skupinová práce namísto samostatné.

Na plán bezpečné cesty v závěrečné hodině nebylo vymezeno dostatek času, proto nebyl plán dokončen dle představ. Děti nezakreslily všechny jejich návrhy do plánu a nestihly svůj plán dokončit.

8. DISKUZE

Program, který jsem na základě průzkumu navrhla a aplikovala, se v zájmovém kroužku setkal s úspěchem. Dopravní výchova se na škole vyskytuje pouze v rámci předmětů „*Prvouky*“ a „*Vlastivědy*.“ Děti proto uvítaly jinou formu výuky. Dle mého názoru by dopravní výchova měla zasahovat do mimoškolního vzdělávání. V zájmovém kroužku se děti často pohybují venku a setkávají se s rolí účastníka provozu. Je potřebné, aby znaly, dodržovaly a řídily se pravidly. V posledních letech se usiluje o zařazení dopravní výchovy jako samostatného předmětu do škol. V rámci mimoškolního vzdělávání nemusí dopravní výchova nutně fungovat jako samostatná zájmová činnost, jako je tomu u vzdělávání na školách. Přesto by měla být začleněna jako prvek do každé zájmové činnosti. Například u sportovních kroužků a pobytových akcí by mělo proběhnout seznámení s bezpečným chováním v dopravním prostředí a povinnostmi, které zahrnuje role účastníka provozu. Program či jednotlivé aktivity programu, které jsem aplikovala, mohou být inspirací či návodem, jak začleňovat dopravní výuku do zájmového vzdělávání.

Ohledně výuky na základní škole z průzkumu vyplývá, že se učitelé snaží o propojení teorie s praxí. Brání jim však malý prostor vyčleněný pro dopravní výchovu nebo početná skupina žáků či malá dostupnost materiálů ve škole. Řešení může být několik. Jak jsem zmiňovala, můžeme začlenit aktivity s dopravními prvky do zájmového kroužku. Dále využít více projektů, které nabízí městská policie či zájmová sdružení v okolí (nejen dopravní hřiště). Pořádat více projektů, na kterých se podílí celá škola i s rodiči. V neposlední řadě vytvořit samostatný předmět.

Dopravní výchově není věnována pozornost pouze ve škole. Setkáváme se s ní v běžném životě, ve volném času, na cestě do školy. Hlavním činitelem výchovy jsou rodiče, kteří by měli seznamovat své děti již od útlého věku se základními prvky bezpečného chování. Důležité je, aby dbali na dodržování pravidel oni sami a poskytovali dítěti vzor správného chování. Měli by dohlížet i na dodržování pravidel u dětí a při každé procházce upozornit na chyby a nebezpečná místa. Z průzkumu můžeme vyhodnotit, že ze strany rodičů je velmi malá snaha o zapojení se do dopravní výchovy. Rodiče z neznámého důvodu často neučí své děti bezpečnému chování a především nespolupracují se školou. Pokud dítě nemá vztah k dopravní výchově od narození, těžko ho získá s nástupem do mateřské nebo

základní školy. Hlavním úkolem rodičů je tedy poskytnout dítěti základní poznatky, na kterých můžou dále spolupracovat s výchovně-vzdělávacími institucemi.

9. ZÁVĚR

Cílem práce bylo prozkoumat úroveň dopravní výchovy a na základě výsledků navrhnout a vypracovat program.

V rámci průzkumu byly využity metody pozorování, rozhovory a dotazník. Na základě vyhodnocení výzkumu byl navrhnout program dopravní výchovy v zájmovém kroužku.

Program probíhal v rámci sportovního kroužku na základní škole a byl rozdělen do čtyř tematických hodin. Vrcholem bylo vypracování bezpečné cesty účastníků. Hlavním cílem bylo seznámení dětí s jejich povinnostmi v roli účastníka provozu a schopnost rozeznat nebezpečné úseky na cestě do školy. Dalším cílem bylo inspirovat učitele k tvorbě volnočasových aktivit s dopravní tematikou a podporovat tvorbu samostatného zájmového kroužku dopravní výchovy na školách. Dle mého názoru byl cíl práce splněn.

Tento program by mohl být použit ve volnočasovém kroužku nebo hodině dopravní výchovy na základní škole za účasti a zapojení rodičů. Prohloubila by se spolupráce mezi školou a rodiči.

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

1. CLARIJS, R., 2005. *Non-formal and informal education in Europe*. Praha: EAICY. ISBN 80-239-6092-X.
2. ČÁP, J., 1993. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7066-534-35.
3. ČINČERA, J., 2007. *Práce s hrou. Pro profesionály*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1974-0.
4. DRAPELA, V., 2011. *Přehled teorií osobnosti*. 6. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0040-6.
5. FRANC, D., 2007. *Učení zážitkem a hrou: Praktická příručka instruktora*. 1. vyd. Brno: Computer press. ISBN 978-80-251-1701-9.
6. GILLERNOVÁ, I., BURIÁNEK, J., 2006. *Základy společenských věd*. 3. vyd. Praha: FORTUNA. ISBN 80-7168-811-8.
7. GILES, D., 2012. *Psychologie médií*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3921-2.
8. HAVLÍK, K., 2005. *Psychologie pro řidiče*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-542-3.
9. HAVLÍK, R., KOŤA, J., 2011. *Sociologie výchovy a školy*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0042-0.
10. HELUS, Z., 2009. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzvy pro učitele i rodiče*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-628-5.
11. HENDL, J., 2012. *Kvalitativní výzkum*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
12. HUIZINGA, J., 1971. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Praha: Mladá fronta.
13. JOHNOVÁ, J., 2008. *Bezpečná cesta do školy: projekt pro školy, děti a rodiče*. 1. vyd. Praha: Oživení. ISBN 978-80-254-3359-1.
14. KLEMENTOVÁ, H., a kol., 2011. *Autoškola*. Praha: Business Media CZ, s.r.o. ISBN 978-80-87388-03-7.

15. KOHOUTEK, R., 2008. *Psychologie duševního vývoje*. 1. vyd. Brno: ICV MZLU. ISBN 978-80-7375-185-2.
16. LAGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1284-9.
17. LÍMOVÁ, L. 2006. *Teorie dopravní výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1157-0.
18. MAHONEY, Joseph L., LARSON, L., S ECCLES J., 2008. *Organized activities as contexts of development: extracurricular activities, after-school, and community programs*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum. ISBN 08-058-4431-7.
19. MATĚJČEK, Z., 1999. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum. ISBN 08-011-86.
20. MATOUŠEK, O., 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-24-9.
21. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.
22. PÁVKOVÁ, J., 1999. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-569-5.
23. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, S., MAREŠ, J., 1995. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-029-4.
24. ŠTIKAR, J., HOSKOVEC, J., ŠMOLÍKOVÁ, J., 2006. *Psychologická prevence nehod: (teorie a praxe)*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1096-5.
25. ŠTIKAR, J., HOSKOVEC, J., ŠTIKAROVÁ, J., 2003. *Psychologie v dopravě*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0606-2.
26. VÁŽENSKÝ, M., SMÉKAL, V., 1995. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido. ISBN 80-901737-9-9.
27. VYKOPALOVÁ, H., 2012. *Psychologie v dopravě*. 1. vyd. Brno: Vysoké učení technické. ISBN 978-80-214-4564-2.

Seznam zdrojů z internetu

Andromedia. Sociální skupina [online] c2015 [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/socialni-skupina>

Besip. Chodec. [online] [cit. 11. 05. 2015]. Dostupné z:

<http://www.ibesip.cz/cz/chodec/bezpecny-pohyb/budte-videt-prezijete>

Besip. Dopravní výchova. [online] c2012 [cit. 11. 05. 2015]. Dostupné z:

<http://www.ibesip.cz/cz/dopravni-vychova>

Besip. Dítě na kole. [online] c2012 [cit. 04. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.ibesip.cz/cz/rodic/deti-na-kole/s-detmi-na-kole>

Besip. Kdo jsme. [online] [cit. 04. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.ibesip.cz/cz/besip/o-besip/kdo-jsme>

Besip. Řidič. [online] c2012 [cit. 11. 05. 2015]. Dostupné z:

<http://www.ibesip.cz/cz/ridic/cestujeme-automobilem/autem-do-zahranici>

BULÍČEK, Ondřej. *Bezpečnost dětí v dopravě a dopravní výchova*. [online] c2007 [cit. 11. 05. 2015]. Dostupné z:

https://dspace.upce.cz/bitstream/10195/34179/1/BulicekO_Bezpecnost%20deti_MT_2009.pdf

Městská policie Jablonec nad Nisou. [online] c2015 [cit. 04. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.mestojablonec.cz/cs/bezpecnost/mestska-policie/detske-dopravni-hriste.html>

Městská policie Praha. [online] c2015 [cit. 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.mppraha.cz/prevence-mp/prevence-cinnost>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcové vzdělávací programy. [online] c2015 [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

Základní škola Šumava v Jablonci nad Nisou. [online] c2015 [cit 04. 12. 2015].

Dostupné z:

<http://www.mestojablonec.cz/redakce/index.php?clanek=67&lanG=cs&slozka=31&xsekce=65&detaildb=898&>

Zdroje použitých obrázků a zvukových stop

Clipartlogo. Řidič. [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

http://cz.clipartlogo.com/premium/detail/cartoon-car-with-a-man-driver_90293323.html

ČERMÁK, Libor. *Inlinekresba.* [online] c2010 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://liborcermak.blog.idnes.cz/c/148910/Muze-i-clovek-bez-talentu-zhotovit-pohledne-kresby.html>

Depositsphotos. Dívka na koni motocyklu. [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://cz.depositphotos.com/8999269/stock-illustration-girl-riding-motorcycle.html>

Regionální informační servis. Liberecký kraj. [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/liberecky-kraj/verejna-sprava/spravni-cleneni/okresy/>

Ricochete-jeunes. Ecolier. [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.ricochet-jeunes.org/coup-de-pouce/illustrateurs/details/talents/sanson/ecolier.jpg>

Školákov. Chodec1. [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://skolakov3a.web.cz/PRVOUKA/doprava-%20kv%C3%ADz/cyklista1.jpg>

Teco. Systémy pro dopravu [online] c2010 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.tecomat.com/clanek-269-szn-1---zvukove-signalizacni-zarizeni-pro-nevidome.html>

Youtube. Train sound. [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=dtW45wrzeg4>

Youtube. Zvuk autobusu SOR. [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=k2pOqStyU1s>

Zákruta. Dopravní značky příkazové [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.zakruta.cz/dopravni-znaceni/prikazove-dopravni-znacky/>

Zákruta. Dopravní značky zákazové [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.zakruta.cz/dopravni-znaceni/zakazove-dopravni-znacky/>

Zákruta. Dopravní značky provozní [online] c2015 [cit 09. 12. 2015]. Dostupné z:

<http://www.zakruta.cz/dopravni-znaceni/informativni-provozni-dopravni-znacky/>

SEZNAM PŘÍLOH

<i>Příloha č. 1: Dotazník pro děti .....</i>	<i>70</i>
<i>Příloha č. 2: Dotazník pro rodiče.....</i>	<i>73</i>
<i>Příloha č. 3: Rozhovor s učiteli.....</i>	<i>75</i>
<i>Příloha č. 4: Rozhovory s učiteli .....</i>	<i>77</i>
<i>Příloha č. 5: Pozorování .....</i>	<i>83</i>
<i>Příloha č. 6: Plán bezpečné cesty.....</i>	<i>86</i>
<i>Příloha č. 7: Přihrad' činnost .....</i>	<i>87</i>
<i>Příloha č. 8: Nebezpečné úseky v okolí školy .....</i>	<i>88</i>
<i>Příloha č. 9: Zapamatuj si obrázek dopravní nehody.....</i>	<i>90</i>
<i>Příloha č. 10: Beseda s dopravním policistou .....</i>	<i>90</i>
<i>Příloha č. 11: Společná fotografie.....</i>	<i>91</i>
<i>Příloha č. 12: Cesta nebezpečí.....</i>	<i>92</i>
<i>Příloha č. 13: Diplom.....</i>	<i>93</i>

Příloha č. 1: Dotazník pro děti

Milí školáci,

moc by mi pomohlo, kdybyste mi vyplnily tento krátký dotazník.

1. Co rád/a děláš ve volném čase?

---

2. Jezdíš ve volném čase na kole, bruslích nebo skateboardu?

---

3. Můžeš mi popsat tvoji cestu do školy od chvíle, kdy vyjdeš z domu?

---

4. Jaká je tvá oblíbená aktivita v kroužku?

---

5. Jaký druh her máš rád/a? Spíše hry, u kterých si zasportuješ, zasměješ nebo u kterých musíš přemýšlet?

---

6. Pracuješ raději ve skupině nebo sám?

---

7. Navštívili jste se školou dopravní hřiště? Jak to probíhalo?

---

8. Pokud jsi navštívil dopravní hřiště, získal jsi průkaz cyklisty?

---

9. Proč myslíš, že se učíte dopravní výchovu?

---

10. Je něco nového, co by ses chtěl naučit ve spojení s dopravní výchovou?

Děkuji za vyplnění.

Pavčina Verešová

Příloha č. 2: Dotazník pro rodiče

Dobrý den,

jsem studentka 3. ročníku Pedagogiky volného času na Technické univerzitě v Liberci. Téma mé bakalářské práce je Bezpečná cesta do školy, kterou aplikuji na ZŠ Šumava.

Budu Vám velmi vděčná za Váš čas při vyplnění krátkého dotazníku, který mi pomůže v dokončení mé práce.

S pozdravem Pavlína Verešová.

1. Můžete popsat Vaši cestu s dítětem do školy?

---

2. Jak často vozíte své děti autem do školy?

- 1 krát týdně
- 2 krát týdně
- 4 krát týdně a více
- Nevozím

3. Využívá Vaše dítě městskou hromadnou dopravu při cestě do školy?

Jaký druh?

---

4. Prošli jste poprvé se svým dítětem cestu do školy?

- ANO
- NE

5. Nosí Vaše děti aktivní ochranné prvky (reflexní materiály, přilbu)? A jaké?

---

6. Můžete popsat, jak a v kolika letech jste učili své děti bezpečnému chování na silnici?

---

7. Myslíte si, že Vašemu dítěti hrozí nějaké nebezpečí cestou z/do školy vinou špatného dopravního zabezpečení? Uveďte příklady.

---

8. Jak hodnotíte úroveň dopravní výchovy ve škole? (Od 1 do 10, přičemž 10 je nejlepší).

---

9. Je něco, co byste chtěli změnit ve svém okolí ve vztahu ke zvýšení dopravní bezpečnosti dětí (technická a organizační opatření)?

To je vše, děkuji za Váš čas.

Pavλίna Verešová

Příloha č. 3: Rozhovor s učiteli

1. Co Vás přivedlo k výuce dopravní výchovy?

1.1. Jak dlouho?

1.2. Proč dopravní výchova?

2. Vnímáte dopravní výchovu jako důležitou součást vzdělávání?

2.1. Jaká změna dopravní výchovy proběhla na školách během 10 let?

2.2. Od kolika let by se měla dopravní výchova vyučovat?

3. Upřednostňujete teoretický nebo praktický nácvik?

3.1. Jak probíhá hodina?

3.2. Exkurze, přednášky?

3.3. Materiál k výuce?

3.4. Pomůcky?

3.5. Prostory?

4. Považujete materiál k dopravní výchově za dostatečný nebo je něco co Vám chybí?

4.1. Internetové stránky (Besip)?

5. Je něco, co byste do budoucna chtěla změnit ve vztahu k dopravní výchově?

5.1. Okolí školy (lepší značení)?

5.2. Zájem dětí nebo rodičů?

Příloha č. 4: Rozhovor s učiteli

Jana Hanychová, 50 let
ZŠ NA SUMAVĚ, 1. třída

1. Co Vás přivedlo k výuce dopravní výchovy?

K výuce dopravní výchovy mě přivedla povinnost v rámci předmětu Prvouka a nutnost výuky z důvodu vzrůstajícího nebezpečí.

1.1. Jak dlouho?

Na základní škole vyučuji dvacet osm let.

1.2. Proč zrovna dopravní výchovu?

V dnešní době, kvůli rozvíjejícímu provozu je to nutnost

2. Vnímáte dopravní výchovu jako důležitou součást vzdělávání?

Ano, silnice a cesty se stávají nebezpečnějšími

2.1. Jaká změna dopravní výchovy proběhla na školách během 10 let?

Přibýlo výukových materiálů a moderních způsobů výuky. například interaktivní tabule.

2.2. Od kolika let by se měla vyučovat?

Myslím i už od školky.

3. Upřednostňujete teoretický nebo praktický nácvik?

Milo by to být vyvážené

3.1. Jak probíhá hodina?

Dopravní výchovu propojujeme s Prvoukou. Samostatná dopravní výchova jako předmět zatím neexistuje.

3.2. Exkurze, přednášky?

Četí se nezúčastňují žádných exkurzí.

3.3. Materiál k výuce?

Materiál vytvářám převážně z internetu. (Besip).

Jana Hurychová

3.4. Pomůcky?

Na začátku roku jsem měla k dispozici knížky a dětem vyprávět
pásky a vesty. K výuce využívám učebnice a obrazový
materiál.

3.5. Prostory?

Využíváme třídu, hřiště, venkovní prostory

4. Považujete potřebný materiál k dopravní výchově za dostatečný nebo je

něco co Vám chybí?

Ano, považuji ho za dostatečný.

4.1. Internetové stránky (Besip)?

5. Je něco, co byste do budoucna chtěla změnit ve vztahu k dopravní

výchově?

Nic bych neměnila.

5.1. Okolí školy (lepší značení)?

5.2. Zájem dětí nebo rodičů?

Regina Stuhlíková, 58 let
ŽS NA SUMAVĚ, 4. třída

1. Co Vás přivedlo k výuce dopravní výchovy?

Z jedné strany povinnost vyučovat dopravní výchovu.
Z druhé, zapískal bezpečnost dětem.

1.1. Jak dlouho?

Na škole vyučuji téměř pět let. Právě než, jak dlouho dopravní výchovu.

1.2. Proč zrovna dopravní výchovu?

Dopravní výchova je velmi důležitá pro život.

2. Vnímáte dopravní výchovu jako důležitou součást vzdělávání?

Ano, kvůli zdraví a bezpečnosti.

2.1. Jaká změna dopravní výchovy proběhla na školách během 10 let?

Přístup k dopravní výchově je stejný, zlepšení rozpoznání aut a dostupnosti materiálu. Dříve více sponzorových darů.

2.2. Od kolika let by se měla vyučovat?

Od tří let, děti s tímto věkem jsou schopny sáhnout provoz.

3. Upřednostňujete teoretický nebo praktický nácvik?

Vyváženě, nejde říct, který má.

3.1. Jak probíhá hodina?

Na začátku hodiny se objasní pojmy a vyslovíme modelovanou situaci.

3.2. Exkurze, přednášky?

Můžeme jít na dětské dopravní hřiště čtyřlístků na hřišti.

3.3. Materiál k výuce?

K výuce využívám hlavně učebnice "Stůj, pozor, volň"

Regina Stuhlíková

3.4. Pomůcky?

Ty jsem zmiňovala v předchozí otázce.

3.5. Prostory?

Využíváme především ve třídě.

4. Považujete potřebný materiál k dopravní výchově za dostatečný nebo je

něco co Vám chybí?

Považuju ho za spíše dostatečný pokud si materiály vyhledávám sama. Ze strany školy neostatečný

4.1. Internetové stránky (Besip)?

5. Je něco, co byste do budoucna chtěla změnit ve vztahu k dopravní

výchově?

5.1. Okolí školy (lepší značení)?

Přála bych si státní dohled u přechodu.

5.2. Zájem dětí nebo rodičů?

Doležalová Valerie, 35 let
ZŠ NA BUMAŘE, 2. třída

1. Co Vás přivedlo k výuce dopravní výchovy?

Dopravní výchovu vyučuji v rámci Přírodky. Myslím si, že je žádoucí vyučovat ji i mimo školu.

1.1. Jak dlouho?

Na této škole vyučuji deset let. Dopravní výchovu v rámci předmětu již od mého nástupu.

1.2. Proč zrovna dopravní výchovu?

Myslím si, že je důležité, aby děti znaly základní znaky bezpečného chování. Jsou totiž součástí provozu.

2. Vnímáte dopravní výchovu jako důležitou součást vzdělávání?

Ano, velmi důležitou.

2.1. Jaká změna dopravní výchovy proběhla na školách během 10 let?

Žádná dramatická změna neproběhla.

2.2. Od kolika let by se měla vyučovat?

Myslím si, že od mateřské školy.

3. Upřednostňujete teoretický nebo praktický nácvik?

Praktický nácvik je dle mého názoru lepší, ale je těžší realizovatelný. Ve třídě mám velký počet dětí.

3.1. Jak probíhá hodina?

Názornou ukázkou značek a modelových situací

3.2. Exkurze, přednášky?

školení absolvují pouze učitelé.

3.3. Materiál k výuce?

K výuce využívám učebnici „Stůj, pozor, volno.“
Čerpám inspiraci z Internetu

Doležalová Valerie

3.4. Pomůcky?

Jako pomůcky využívám pouze dopravní značky

3.5. Prostory?

K dopravní výchově využíváme prostor třídy.

4. Považujete potřebný materiál k dopravní výchově za dostatečný nebo je

něco co Vám chybí?

Považuji materiál za nedostatečný. Uvítala bych více obrazových materiálů.

4.1. Internetové stránky (Besip)?

Nevyužívám, nikdy jsem o tom neslyšela

5. Je něco, co byste do budoucna chtěla změnit ve vztahu k dopravní

výchově?

5.1. Okolí školy (lepší značení)?

Veliký problém v okolí školy je s parkovacími místy. Rodiče komplikují dopravu a brání bezpečně cestě do školy. Navíc bych změnila značení

5.2. Zájem dětí nebo rodičů?

Uvítala bych zapojení rodičů do dopravní výchovy

Holubová Hana, 24 let
ZŠ NA ŠUMAVĚ, 3. třída

1. Co Vás přivedlo k výuce dopravní výchovy?

Chci zajistit žákům bezpečnost při jejich pohybu a silničním provozu. Mimo jiné dopravní výchovu vyučuji s námi přámemi.

1.1. Jak dlouho?

Vyučuji na této škole pouze dvakrát.

1.2. Proč zrovna dopravní výchovu?

Jak už jsem zmínila, hlavně kvůli bezpečnosti.

2. Vnímáte dopravní výchovu jako důležitou součást vzdělávání?

Určitě ano.

2.1. Jaká změna dopravní výchovy proběhla na školách během 10 let?

Pocítuji vyšší návratnost projektů dopravní výchovy.

2.2. Od kolika let by se měla vyučovat?

Dle mého názoru od narození.

3. Upřednostňujete teoretický nebo praktický nácvik?

Upřednostňuji praktický.

3.1. Jak probíhá hodina?

Hodina se většinou probíhá pomocí dopravních značek a modelových situací. Venku je formou procházky a praktických příkladů.

3.2. Exkurze, přednášky?

Exkurze pouze na dopravním hřišti dvakrát do roka.

3.3. Materiál k výuce?

V hodině využíváme pracovní sešit a učebnici. Vlastní materiály čerpám z internetu (Metodický portál, Besip).

Holubová Hana

3.4. Pomůcky?

Jak jsem již zmínovala k materiálům

3.5. Prostory?

Pro nácvik modelových situací využíváme tělocvičnu.

4. Považujete potřebný materiál k dopravní výchově za dostatečný nebo je

něco co Vám chybí?

Myslím že je dostačující

4.1. Internetové stránky (Besip)?

5. Je něco, co byste do budoucna chtěla změnit ve vztahu k dopravní výchově?

5.1. Okolí školy (lepší značení)?

Ano, přála bych si větší dohled strážníků u přechodu

5.2. Zájem dětí nebo rodičů?

Usílala bych besedy s rodiči.

Příloha č. 4: Pozorování

Příloha č. 5: Plán bezpečné cesty

Příloha č. 6: Přiřaď činnost

<p>Nehrají si blízko silnice, ke hře využívám místa k tomu určená (hřiště).</p> <p>K přecházení vozovky využívám výhradně jen přechody.</p> <p>Pohybují se vždy po pravé straně chodníků, když není přítomen chodník, pohybují se u levé strany vozovky.</p> <p>Nosím reflexní prvky.</p>	 <p>Pohybují se na cyklostezkách i na silnici.</p> <p>Řídím se dopravními značkami.</p> <p>Na silnici se pohybují v doprovodu rodičů do svých 10 let.</p> <p>Nosím přilbu.</p>	 <p>Nosím chrániče a cyklistickou přilbu.</p> <p>Využívám cyklostezek stejně jako cyklista.</p> <p>Nemohu se pohybovat po silnici.</p>
---	--	---

 <p>Používám bezpečnostní pásy.</p> <p>Mám vyhrazená místa k stání.</p> <p>Pohybují se na pravé straně vozovky.</p> <p>Řídím se dopravními značkami.</p>	 <p>Objevují se převážně v letních měsících.</p> <p>Nosím ochrannou přilbu a rukavice.</p> <p>Pohybují se výhradně na silnici.</p> <p>Řídím se dopravními značkami.</p>
---	---

Příloha č. 7: Nebezpečné úseky v okolí školy

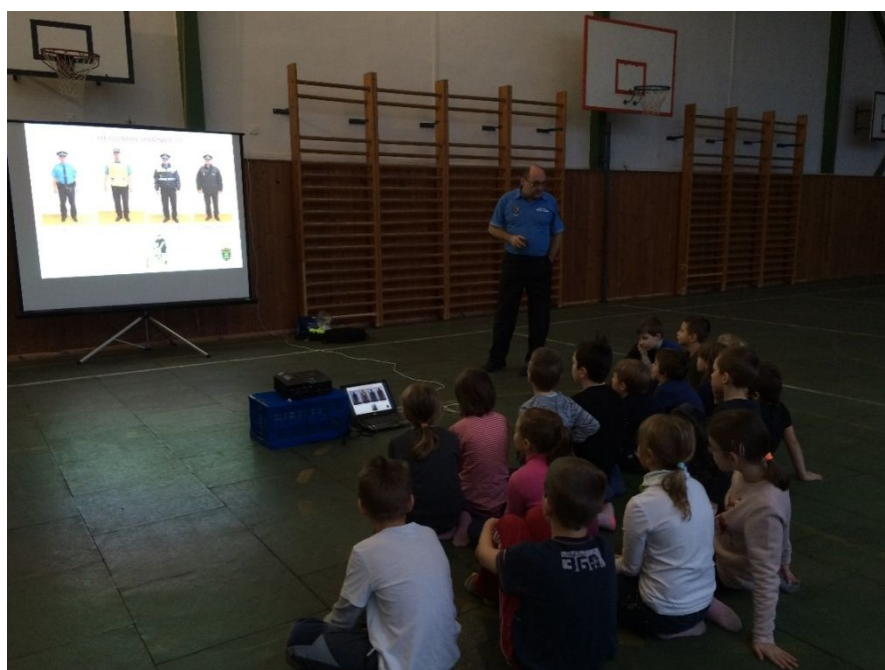

Příloha č. 8: Zapamatuj si obrázek dopravní nehody

Příloha č. 9: Beseda s dopravním policistou

Příloha č. 10: Společná fotografie

Příloha č. 11: Cesta nebezpečí

Příloha č. 12: Diplom

